

νζ. ^ς) Ἡ διάταξις αὕτη παρακελεύεται τον ^ι) συμφωνήσαντα ἦτοι διαλυσάμενον ἐγγράφως, καὶ ἐπαγαγόντα ^υ) καὶ Ἀκουλιανὴν ἐπερωτήσιν καὶ ἀποχὴν καὶ ἀμεριμνίαν, ἢ φυλάττειν βεβαίαν τὴν διάλυσιν, ἢ παραβαίνοντα ^ν) καὶ τὸ ^ω) πρόστιμον ἀπαιτεῖσθαι, ἕπερ ἐτηρώτηται ^ξ), καὶ δίδοναι ἐκεῖνα, ὅσα λόγῳ διαλύσεως ἔλαβεν.

τὸν συμφωνήσαντα] Σημείωσαι, πῶς ἡ διάταξις ἐν ἀρχῇ εἰποῦσα συμφωνήσαντα ἐπήγαγε τὸ τῆς διαλύσεως ὄνομα, δηλοῦσα, ὅτι ἐν καταχρηστικῇ καὶ ἢ διαλύσει πάκτον ἐστίν, οὐκέτι μέντοι καὶ τὸ πάκτον διάλυσιν οὐ γὰρ ἀντιστρέφει ὁ λόγος. σημείωσαι δὲ, ὅτι, κἂν εὐθέως ἅμα τῷ συμφωνησάμεν περὶ τῆς διαλύσεως μεταμεληθῶ, οὐ δύναμαι ἀνατρέψαι τὴν ἅπαξ προσελθούσαν διάλυσιν. μέμνησο δὲ, ἂν εἴπῃ σου ἰσχυρότερον ἐν τῷ τῆς ζ. διατάξεως ὑπομνήματι τούτου τοῦ τι. καὶ περὶ τῶν δανεισῶν τῶν πακτενόντων πρὸς τὸν κληρονομοῦν τὸν διασεκτούμενον, ὅτι, κἂν ἅπαξ πακτενῶσι πρὸς αὐτὸν, δύναται μεταμελεῖσθαι πρὸ τῆς ἀδιόνοσος αὐτοῦ καὶ λέγειν, οὐ φυλάττειν τὸ σύμφωνον· μὴ οὖν ἀδικεῖσθαι. ἐν τούτοις μὲν ὁ προκατὸν τῆς διατάξεως. τὸ δὲ κατὰ πόδας οὕτως ἔχει. Ἐνθα σύμφωνον ἡ διάλυσιν γέγραπται καὶ τοῖς τῆς Ἀκουλιανῆς ἐπερωτήσεως δευροῖς ἢ βεβαίως τὸν νόμον ἐδεσμήθη, ἢ τοῖς συμπεφωνημένοις κατὰ τοὺς νόμους παρασχεῖται ἐστὶν ἢ συναίνεσις, ἢ τὸ πρόστιμον μετ' ἐκείνων, αἷνα δίδουσαι ἀποδείκνυται, καὶ πρὸ διαγνώσεως τῆς δίκης εἰς ἐνεπτόν ἐστίν, ἐὰν ὅλος καὶ ὁ ἀντιδικὸς τοῦτο βουληθεῖται.

τὸ πρόστιμον] Σημείωσαι δὲ τὴν διάταξιν καὶ μέμνησο, πότε χρόαν ἔχει τὸ νόμιμον αὐτῆς, ὥστε πρὸ τῆς οἰαζήπιτο διαγνώσεως καὶ τὸ πρόστιμον ἀπαιτεῖσθαι τὸν παραβαίνοντα καὶ πάντα, ὅσα λόγῳ διαλύσεως ἔλαβεν, ἀναδιδόναι, τουτέστιν, ὅτε καὶ ἐγγράφως ἢ διαλύσει γέγονεν, ἦτοι τὸ πάκτον καὶ τῆς Ἀκουλιανῆς ἐπερωτήσεως ἠσφαλισται. ἐὰν οὖν ἀγραφον διάλυσιν παραβαίη τις, ἢ τὴν ἐγγράφον μὲν, μὴ ἔχουσαν δὲ τὴν Ἀκουλιανῆν ἐπερωτήσιν, οὐ χωρὰ τῷ νόμῳ ταύτης τῆς διατάξεως. ὅτι δὲ καὶ ἀγραφῶς γνωμὴν διάλυσιν ἔχουσαι, ἔγνωσεν ἐν τῇ ε. καὶ κη. τοῦ τιτ. τούτου διατάξει. ἀλλ' ἐπὶ τῶν τοιούτων διαλύσεων, εἰ μὲν ἐπερωτήσιν προστίμου ὁ διαλυσάμενος προσέθηκε, μετὰ τὴν τὸν πρόστιμον καταβολὴν ἐρρωσθαι καὶ οὕτω τὴν διάλυσιν δύνασθαι, καὶ τὸ πρόστιμον ἀπαιτεῖν τὸν παραβαίνοντα. δύναται δὲ ἐναγομένος κερῆσθαι τῆ τοῦ πάκτου παραγραφῇ, ὡς εἴπῃ ἐν τῇ ιζ. τούτου τοῦ τιτ. διατ. ἦτοι κεφ. ιδ. εἰ δὲ μόνον πρόστιμον ἠρώτησεν ἐν παραβίσεως ἢ καὶ συναρνήθη, τὸν παραβαίνοντα ἀναδιδόναι τὰ δεδομένα, τότε ἢ τῆ τοῦ πάκτου παραγραφῇ κέρηται βουλούμενος ἐρρωσθαι τὴν διάλυσιν ὁ ἄδελφος, ὡς εἴπῃ ἐν τῇ ιζ. τοῦ τιτ. τούτου διατ. καὶ οὐκέτι δύναται ἠσπετιτεῦν, αἷνα λόγῳ διαλύσεως κατέβαλεν ἢ εἰ θαρροῖ τὰς οἰκείας ὁμολογίας ὁ ἄδελφος, καὶ βουλεύεται ἀνωθεν κινήθηναι τὴν δίκην, καλῶς ἐπιζητεῖ ἀναλαβεῖν, ἢ δέδωκεν λόγῳ διαλύσεως, κατὰ τὴν ιδ. τούτου τοῦ τιτ. διατ. ἦτοι κεφ. ια. τὸ οὖν συναγομένος, ὁ μὲν ἐγγράφον διάλυσιν παραβαίνων τῆ προκειμένη διατάξει περιπίπτων καὶ τὸ πρόστιμον ἀπαιτεῖται καταβαλεῖν, καὶ ὅσα λόγῳ διαλύσεως ἔλαβεν, ἀναδιδόναι· ἦνκα δὲ ἢ ἀγραφῶς ἐστὶν ἢ διαλύσει, ἢ χωρὶς Ἀκουλιανῆς ἐπερωτήσεως γέγονεν, ἐν γνομῇ κείτῃ τοῦ ἔσου, εἰ βουλεύεται χρῆσασθαι τῆ παραγραφῇ τῆ ἀπὸ τῆς διαλύσεως καὶ ἀπαθῆσθαι τὸν ἐνάγοντα, ὡς ἢ ιζ. τούτου τοῦ τιτ. φησὶν διατάξις, ἢ μᾶλλον εἰ θέλει ἐπιζητεῖν ἀναδοθῆναι αὐτῷ, ἢ κατέβαλε, καὶ ἀνωθεν καὶ τὴν δίκην λέγεσθαι, ὡς εἴπῃ ἐν τῇ ιδ. διατ. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ ἐνάγοντος παραβαίνοντος, ἢ συναρνήσεν, καὶ βουλούμενον τὴν διάλυσιν ἀνατρέψαι. ὁ δὲ ἐναγομένος ποτὲ μὲν δύναται λέγειν, ὡς ἰνδὲ βίβιον κατέβαλε καὶ βουλεύεται ἠσπετιτεῦσαι τὰ καταβληθέντα ἐπὶ [μὴ] γ) δύο μόνων αἰτίων, ὡς ἐσημειώσαμεν σοι ἰσχυρότερον, ἔνθα ἢ προφανῆς ἢ ἢ συγκριτικῆς τοῦ ἐνάγοντος, ἢ περὶ ἀλλομένων ἦτοι διατροφῶν δίκην διγνώσεως τοῦ ἰσχυροῦς διελύσαστο. ἐὰν δὲ τὰ ἐπαγγελθέντα πᾶς αὐτῷ δίδουσαι λόγῳ διαλύσεως οὐ πληροῖ, ἀτελοῦς μὲν ὑπαρχούσης τῆς διαλύσεως δύναται ὁ ἐνάγων ἀνωθεν κινῆναι τὴν ἀρχαίαν ἀγωγὴν, καὶ ἀντιτιθέσθαι ἐκείνου τὴν τοῦ πάκτου παραγραφὴν κερῆσθαι τῆ τοῦ δόλου ἠπλικαίονι ἢ τῆ ἠμάρτυρι, καὶ ἀπαιτεῖν αὐτὸν πληροῦν, ἕπερ συναρνήσεν, ὡς εἴπῃ ἐν τῇ κη. τούτου τοῦ τιτ. διατ. ἦτοι κεφ. με. εἰ δὲ καὶ ἐτηρωτήθη δίδοναι τὰ λόγῳ διαλύσεως ὁ ἄδελφος

LVII. Haec constitutio praecipit, ut qui scriptura ^{L. 40. C. 11. 4.} interveniente pactus est ¹⁾, aut transegit, atque Aquilianam stipulationem et acceptilationem et liberationem adiecit, vel transactionem servet, vel si eam violaverit, poenam ²⁾ in stipulationem deductam inferat eaque restituat, quae ex causa transactionis accepit.

1) qui pactus est] Observa, quomodo constitutio initio de eo, qui pactus est, locuta verbum *transactio* subiecerit, significans, etiamsi transactio per abusum pactum dicatur, tamen pactum non esse transactionem. Usus enim horum verborum non promiscuus est. Nota autem, me, etiamsi statim atque de transactione pactus sim, me eius poenituerit, transactionem tamen semel interpositam rescindere non posse. Memor sis eorum, quae supra in commentario ad constitutionem 20. huius tituli tibi dixi de creditoribus, qui cum herede deliberante paciscuntur ita, ut, licet cum eo pacti fuerint, ante hereditatem ab eo aditam poenitentiam agere et dicere possint: pactum non servamus: ne igitur adeas hereditatem. In his quidem posita est regula constitutionis. *Tὸ κατὰ πόδας* haec habet. Ubi pactum vel transactio scripta est atque Aquilianae stipulationis vinculis firmitas iuris innexa est: aut placitis secundum leges accommodandus est consensus, aut poena cum his, quae data probantur, etiam ante causae cognitionem inferenda est, si adversarius hoc maluerit.

2) poenam] Nota constitutionem et memento, quando sanctio eius obtineat, ut scilicet ante omnem causae cognitionem et poena exigatur ab eo, qui transactionem violat, isque omnia, quae ex causa transactionis accepit, restituat, id est, cum scriptura interveniente transactio inita est, sive pactum stipulatione quoque Aquiliana firmatum est. Si igitur transactionem in scripturam non redactam quis violaverit, vel in scriptis quidem celebratam, nec vero Aquiliana stipulatione firmatam, sanctioni huius constitutionis locus non est. Transactionem etiam sine scriptura factam valere, const. 5. et 28. huius tit. didicisti. Sed in eiusmodi transactionibus, si quidem poenae stipulationem is, qui transegit, adiecerit, post poenam praestitam et sic transactio valere potest et poena exigi ab eo, qui transactionem violaverit. *Conventus autem pacti exceptione uti potest*, ut const. 17. huius tituli sive cap. 34. dixi. Si vero poenam solum, si transactio violaretur, alter stipulatus sit, vel etiam placuerit, ut qui violaverit, data restitueret, reus vel pacti exceptione utitur, transactionem ratam esse volens, ut const. 17. huius tit. dicitur, nec amplius transactionis nomine soluta repetere potest: vel si reus allegationibus suis confidat et denuo litem agi velit, recte desiderat, restitui sibi ea, quae ex causa transactionis dedit, secundum const. 14. huius tit. sive cap. 31. Summa igitur haec est. Qui transactionem in scripturam redactam violat, in hanc constitutionem incidit, isque tam poenam solvere, quam ea, quae transactionis nomine accepit, restituere compellitur: quando autem transactio sine scriptura celebrata, vel Aquiliana stipulatione firmata non est, tunc in arbitrio rei est, utrum exceptione transactionis uti et actorem submovere velit, ut const. 17. huius tituli dicitur, an restitui sibi ea, quae solvit, et causam denuo agi velit, ut const. 14. dicitur. Haec dicta sunt de actore placita violante et transactionem rescindere volente. Reus autem interdum dicere potest, se indebitum solvisse et soluta repetere velle, ex duabus tantum causis, quas supra tibi tradidi, quum aut manifesta est actoris calumnia, aut de alimentis citra cognitionem magistratus transactum est. Si vero reus transactionis nomine dari promissa implere nolit, actor, quia imperfecta transactio est, pristina actione denuo experiri, et pacti exceptione a reo opposita, doli vel in factum replicatione uti et desiderare potest, ut ille placita impleat, ut const. 28. huius tit. sive cap. 45. dicitur. Sed et si reus quaedam transactionis causa dare stipu-

s) Legitur in Syn. p. 147. t) Sic Fabr. Cod. Coisl. τὰ, quod quadrare non videtur. u) Syn. ἐπάγονται. v) Syn. παραβαίνοντα. w) τὸ Fabr. et Syn. deest in Cod. Coisl. x) Sic Fabr. Cod. Coisl. ἐπερωτήται. Sed lectio Fabroti bene se habet. Syn. ἐτηρωτήθη. y) μὴ, quod habet Cod. Coisl. plane non quadrat. Ideo uncis inclusi.

καὶ μὴ δίδωσιν, ἔστι κατ' αὐτὸ ἢ, ἔξ στυπουλάτου, ὡς ἡ αὐτῆ κη'. διατ. ἐσαφῆρυσεν. εἰ δὲ καὶ πρόστιμον ἐπερωτηθεὶς δίδοναι, εἰς ἀπαρθεῖν, καταβαλεῖν ἀναγκάζεται τὸ πρόστιμον καὶ διὰ μόνην τὴν ἐπὶ τῇ καταβολῇ ὑπερθεῖν, ὡς εἶπεν ἡ λζ'. διατ. ἦτοι κεφ. νδ'. εἰς δὲ τελείως γενομένης τῆς διαλύσεως ἐπὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ τῆς δόσεως ἀγνωμονῆ ὁ θεός, καὶ οὐ βούληται καταβαλεῖν, ἄπερ ἐπηγγέλματο, δύναται τότε τὴν προαισθητικὴν βροβίαν κινεῖν ὁ ἄκτωρ κατ' αὐτοῦ, ὡς εἶπε ἡ λη'. τούτου τοῦ τιτ. διατ. ἦτοι κεφ. ν'. ἴδου τελείως συνήγαγον σοι, καὶ ἐνάγοντος καὶ ἐναγομένου μὴ ἐμμένοντος ταῖς οἰκείαις διαλύσεσιν, ἢ ταῖς ἐγγράφοις ἢ ταῖς ἀγραφοῖς, ἢ ταῖς τελείαις ἢ ταῖς μὴ ἐχούσαις Ἀκουλιανῶν ἐπερωτηθῆναι καὶ ἀκεπιλατίονα, τί δεῖ γενέσθαι μείνωσιν δὲ τούτου παντοῦ συνηγορῶν, ἵνα αὐτῶ τὴν ἀρχὴν μὴδὲ συγχωρήσῃς, ἐξετασθῆναι τὰ τῆς δίκης, εἰ μὴ πρότερον καταβολὴ καὶ τὸ πρόστιμον καὶ τὰ λόγῳ διαλύσεως δεδομένα ὁ παραβαίων τῶν ἐγγράφων καὶ τελείων διάλυσιν. πάντῳ γὰρ θανυστόν ἔστι τὸ ἄκαιτῶν αὐτὸν πρὸ πάσης διαγνώσεως ἐκότερα.

Θεοδώρου. Ὁ τὴν ἐγγράφον Ἀκουλιανῶν παραβαίων διάλυσιν καὶ τὸ πρόστιμον, καὶ ὅσα ἔλαβε χάριν αὐτῆς, δίδωσι, μείνωσιν τῆς λζ'. διατ. τοῦ παρόντος τιτ. Ἐρωτ. Ἀρ. οὐν διδοὺς τὰ β. καὶ τὸ πρόστιμον καὶ ἄπερ διαλύσεως λόγῳ ἔλαβεν, ἐρωτώμενος λοιπὸν κινεῖ τὴν παλαιὰν ἀγωγὴν...; μάθε. ὁ μὲν κοινὸς διδάσκαλος Πατρικίος πολὺν ἐκίνησε περὶ τούτου λόγον, θεωροῦσαν ὑποτάξας τῷ ποιηματι ταύτης τῆς διατάξεως. καὶ προχειρὸν ἔστι, ταυτὴ καὶ ἐντυχεῖν καὶ μαθεῖν τὰ ἐκείνη δεδομένα. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴδὲ ὅπως ἰσχυρῶς ἐνάγειν αὐτόν. τεθεματίζεται γὰρ Ἀκουλιανῶν ποιησάμενος ἐπερωτηθῆναι καὶ ἀκεπιλατίονα. καὶ ποῖαν δύναται λοιπὸν ἔχειν ἀγωγὴν, πᾶσαν ἀνέλων διὰ τῆς ἀκεπιλατίου; εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ τὸ παλαιόν, ὡς αὐτὸς ὁ Ἡρώς Πατρικίος ἐδίδαξεν, ἠδύνατό τις εἶπεῖν, ὅτι περὶ τῆς νεοειδίαις πευτιλίας διελύσατο τῆς μὴ ἀναιρουμένης τότε διὰ τῆς Ἀκουλιανῆς ἐπερωτήσεως, ὁμοῦ σήμερον οὐδὲ τούτο προχωρεῖ τρακαῖζεν ἡμῖν, ἐπειδὴ ἡ ιε'. διατ. καὶ τὴν νεοειδίαις πευτιλίας καὶ τὴν σπειματῶν ἢ ἡμ. ἐνομοθετήσεν ἀναρθεῖσθαι διὰ τῆς Ἀκουλιανῆς ἐπερωτήσεως. ἐκείνα οὐν μόνον περιλείπεται τοῦ, εἰ κατὰ δόλον γέγονεν ἢ διαλύσει, δύνασθαι τὸν ἄκτωρα ἀποδεικνύει τὸν δόλον τὴν δὲ δόλο κινεῖν ἐρωτώμενος. ἐν πολλαῖς γὰρ διατάξεσιν ἐγνωμέναι καὶ μάλιστα ἐν τῇ ιθ'. τούτου τοῦ τιτ. ὅτι κατὰ δόλον γενομένης Ἀκουλιανῆς ἐπερωτήσεως δύναται ἢ δὲ δόλο κινεῖσθαι ἢ οὕτως χρῆσθαι θεματῶν, ὅτι μετὰ ἀπόφασιν διελύσατο ἐπὶ τῇ ἰουδικίᾳ κατὰ Ἀκουλιανῶν ἐπερωτήσιν, μὴδὲ γενομένης ἐκλήτου, μὴδὲ δυναμένης γενέσθαι. καὶ μάλιστα τῷ νόμῳ μὲν ἀσπρόδθῃ καὶ πάσα ἀγωγή, ἤρμωσε δὲ διὰ τὸν δόλον τοῦ ἐναγομένου τῷ ἄκτωρ ἢ δὲ δόλο. εἰ μὲντοι εὔρομεν θεμιτὴν τὴν διάλυσιν καὶ βόνα φῖδε γενομένην, ἢ ἐγγράφον καὶ τελείων ὑπαρχουσιν, ὡς ἡ διατάξις αὐτῆ θεματίζει, εἰ καὶ προσενέγκῃ τὸ πρόστιμον καὶ ἄπερ ἔλαβεν λόγῳ διαλύσεως, οὐ δύναται κινήσει τὴν ἀρχαίαν ἀγωγὴν, τὴν ἀπαξ ἀναρθεῖσθαι διὰ τῆς Ἀκουλιανῆς ἐπερωτήσεως καὶ ἀκεπιλατίου.

lanti promisit nec praestat, ex stipulatu actio adversus illum competit, ut eadem const. 28. ostenditur. Quodsi poenam dare stipulanti promiserit, si transactioni non steterit, poenam ob moram quoque solvendi tantum solvere cogitur, ut const. 37. sive cap. 51. dicitur. Si vero transactio in promissione dandae rei alicuius perfecta sit, nec solvere velit reus, quae promisit, actor praescriptis verbis adversus eum agere potest, ut const. 38. huius tit. sive cap. 50. dicitur. Ecce, plene congressi, quid faciendum sit, si vel actor vel reus transactionibus suis non steterint, scriptis vel non scriptis, perfectis vel Aquiliana stipulatione et acceptilatione non firmatis. Memor horum sis semper, ubi advocatum egeris, ne ei, qui transactionem in scripturam redactam et perfectam violare conatur, initio causam disceptari prius permittas, quam et poenam solverit et transactionis nomine sibi data restituerit. Nam valde mirabile est, quod utrumque ab eo ante omnem cognitionem exigitur.

Theodori. Qui transactionem in scriptis celebratam et Aquiliana stipulatione firmatam violat, tam poenam praestat, quam ea, quae transactionis causa accepit, restituit. Memineris const. 37. huius tit. Interrogatio. Num igitur utroque praestito, tam poena, quam his, quae transactionis causa accepit, valide pristinam actionem postea movet? Disce. Patricius, communis praecceptor noster multa hac de re verba fecit, et huic constitutioni considerationem subiecit, quam invenire et discere ea, quae illi videantur, facile est. Mihi autem nequaquam valide agere videtur. Nam fingitur Aquiliana stipulationem et acceptilationem fecisse. Qualem vero actionem de vetere habere poterit, omni actione per acceptilationem sublata? Quamvis enim olim, ut ipse Heros Patricius docuit, dicere quae posset, se de hereditatis petitione transegit, quae tunc Aquiliana stipulatione non tollebat, hodie tamen hoc tractare non possumus, quum constitutione 15. statutum sit, tam hereditatis petitionem, quam specialem in rem actionem Aquiliana stipulatione perimi. Illud igitur solum relictum est, ut, si dolo malo transactio facta sit, actor dolo probato valide de dolo agere possit. Ex multis enim constitutionibus, praesertim ex const. 19. hui. tit. didicimus, Aquiliana stipulatione dolo malo facta de dolo agi posse. Vel ponendum est, eum post rem iudicatam, quum nec appellatum fuerit, nec appellari potuerit, de actione iudicati per Aquilianam stipulationem transegit. Nam iure quidem omnis actio perempta erat, actori autem propter rei dolum de dolo actio competeat. Si tamen transactionem iustam et bona fide factam reperiamus, eamque in scripturam redactam et perfectam, ut hac constitutione ponitur, etiamsi poenam eaque, quae transactionis nomine accepit, obtulerit, pristinam actionem movere nequit, Aquiliana stipulatione et acceptilatione semel sublata.

LVIII. Si quis maior ¹⁾ vigintiquinque annis a nemine coactus ²⁾ suo arbitrio et voluntate pacta quaedam vel transactiones fecerit, et quae a se facta sunt, rescindere velit, vel interpellando iudicem ³⁾, vel supplicando Principi, vel non implendo promissa ⁴⁾: eas autem transactiones ⁵⁾ invocato Deo omnipotente confirmaverit, non solum notetur infamia, verum etiam actione omni sibi competente privetur ⁶⁾. Exsolvat etiam poenam ⁷⁾, quae pactis vel transactionibus inserta est, et dominio earum rerum excidat, quas pacti vel transactionis nomine lucratus est. Haec autem omnia, quibus is, qui fidem transactionis rupit, multatur, lucro alterius partis cedant ⁸⁾, quae, ut transactio servaretur, curavit. Eos etiam, inquit, haec iactura dignos esse iubemus, qui numen nostrum pactis vel transactionibus inserentes per salutem Principum

L. 41. C. II. 4. νη'.²⁾ Ἐάν τις μελίων τῶν εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν^{α)} ὑπὸ μηδενὸς ἀναγκάζομενος κατὰ δοκιμασίαν οἰκείαν ἐκουσίως σύμφωνα τινὰ^{β)} ποιησάμενος ἢ διαλύσεις, βουληθεὶς ἀνατρέψαι τὰ παρ' αὐτοῦ γεγονότα, ἢ ἄρχοντι προσυῖν, ἢ δεήσεις ἐπιδιδόντες βασιλεῖ, ἢ μὴ πληρῶν τὰ ἐπαγγελθέντα, ταύτας δὲ τὰς διαλύσεις ἐβεβαίωσε τῇ ἐπικλήσει τοῦ παντοδυνάμου^{γ)} Θεοῦ, μὴ μόνον ἀτιμωσθῆναι, ἀλλὰ καὶ πάσης ἀμοιβώσεως ἀπὸ ἀγωγῆς ἀποστρεφῆσθαι. διδόντω δὲ καὶ τὸ πρόστιμον, ὑπερὸν ἐν τοῖς συμφώνοις ἢ ταῖς διαλύσεσιν ἐγχεῖται. καὶ ἐκπιπέτω τῆς δεσποτείας τῶν πραγμάτων ἐκείνων, ἅτινα προφάσει τοῦ συμφώνου ἢ τῆς διαλύσεως ἐκέροδανεν^{δ)}. ταῦτα δὲ πάντα, ὅσα οὗτος ὁ παραβαίων τὴν διάλυσιν ζημιούται, κερδαινέτω τὸ ἕτερον^{ε)} μέρος, τὸ σπουδάσαν^{ς)} βεβαίαν^{η)} φυλάξαι τὴν διάλυσιν. καὶ ἐκείνους δὲ, φησὶ^{η)}, τῆς τοιαύτης ζημίας ἀξίους εἶναι

α) Legitur in Syn. p. 147. β) Syn. τῶν κέ. ἐπὶ. γ) τινὰ deest in Syn. δ) Syn. τοῦ πάντα δυναμένου. ε) Sic Cod. Coisl. Fabr. ἐκέρθησεν. Syn. ἐκέρθησε. ζ) ἕτερον deest in Syn. η) Sic Fabr. et Syn. Cod. Coisl. σπουδάσαν. θ) Sic Cod. Coisl. et Syn. Fabr. φυλάξαι βεβαίων. η) Syn. φησὶν.

κελεύομεν, ὅτινες τὴν ἡμετέραν Φειότητα ¹⁾ τοῖς συμφώνοις ἢ ταῖς διαλύσεσιν ἐντιθέντες, κατὰ τῆς σωτηρίας τῶν βασιλέων ἐπωμόσαντο ²⁾, φυλάττειν τὰ σύμφωνα ἥτοι τὰς διαλύσεις, ὡς παρέβησαν.

ἐάν τις μελίζων] Θεοδώρου. Ὁ θεὸς παραβαίνειν τὴν ἐχουσαν ὄρκον διάλυσιν ζημοῦται πάντα τὰ χάριν αὐτῆς κερδανθέντα αὐτῷ καὶ τῆς ἰδίας ἀγωγῆς ἐκπίπτει καὶ τὴν ποιήν δίδωσιν, εἰ μὲλζων ἐστὶ τῶν κέ. ἐνιαυτῶν δηλονότι. μὲνησο γὰρ τῆς ἱζ'. διατ. τοῦ παρόντος τιτ. πλὴν ἀνάγνωθι τὴν μβ. διατ. τοῦ παρόντος τιτ. αἱ προλαβοῦσαι διατάξεις οὐδεμίαν ἐποίησαντο μνημὴν διαλύσεως ἐχούσης ὄρκον, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐκείναις νενομοθετημένα περὶ τῶν ὄρκων χωρὶς γενομένων διαλύσεων νενομοθετήται. αὐτὴ μὲντοι ἡ διατ. ἐκείναις μόνως περιέλαβε τὰς διαλύσεις τὰς τῶν ὄρκων ἐχούσας ἐν αὐταῖς κατὰ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ καὶ τῆς σωτηρίας τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων. ἔχει δὲ τὸ κατὰ πόδας αὐτῆς οὗτος. Ἐξ τῆς μελίζων τῶν κέ. ἐνιαυτῶν ὑπεραντίον τῶν συμφώνων ἢ τῶν διαλύσεων ἐκ μηδεμίαις ἐξουσίας ἀναγκάζομενος, ἐλευθέρα δοκιμασία καὶ βουλήσει συγκειμένη ¹⁾ ἐνόμισεν εἶναι ἐλευστέον ἢ παρενοχλῶν ὄρχοντι, ἢ δεήσει ἐπιδιδούσῃ τῷ βασιλεῖ, ἢ μὴ πληρῶν, ἅπερ ἐπηγγέλματο, ταύτας δὲ τὰς διαλύσεις ἐπικληθέντος τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ τοῦ πάντα δυναμένου τῆ αὐτοῦ αὐθεντία ἐβεβαίωσεν, μὴ μόνον ἐγκραύσθω τῇ ἀτιμίᾳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς ἀγωγῆς ἀποστερουμένους ἀποκαθισταμένους τοῦ προστίμου, ὅπερ τοῖς συμφώνοις ἔγκειται, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων δεσποτίας ἀποστερηθέντα καὶ τοῦ κέρδους, ὅπερ ἐκ τῶν συμφώνων ἢ ἐκ τῆς διαλύσεως ἐκείνης εἴληφεν. τοιγαροῦν πάντα παραχρήμα τὰ κέρδη ἀφορίζεσθω ἐκείνοις, ὅτινες ἀκέραια τὰ τοῦ συμφώνων δίκαια ἐφύλαξαν καὶ ἐκείνους δὲ τῆς τοῦτον τοῦ κοίμου ζημίας ἀξίους εἶναι κήνομεν ἥτοι τῆς λειτουργίας, ὅτινες τὴν ἡμετέραν Φειότητα τοῖς ἀφῆσαι ἐντιθέντες κατὰ τῆς σωτηρίας τῶν βασιλέων τὴν βεβαίωσιν τῶν γενομένων ἐπωμόσαντο εἶναι συμφώνων.

Μελίζων τῶν κέ. ἐνιαυτῶν ³⁾. τοῖς γὰρ ἐλάττωσιν, ὡς ἔργωμεν ἐν πολλαῖς προλαβοῦσαι διατάξεις, ἐπιπέτραιται, τὰς παρ' αὐτῶν γενομένας ⁴⁾ διαλύσεις ἀνατρέπειν. ἢ δὲ παροῦσα διατάξεις καὶ τὸ ⁵⁾ μελίζων δηλοῖ, ὅτι, καὶ ⁶⁾ ἐπιπροκοῦσι αὐτοῖς ⁷⁾ κατὰ τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως καὶ κατὰ ⁸⁾ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ συγχωρεῖται ⁹⁾, τὴν διάλυσιν ἀνατρέψαι καίτοι ¹⁰⁾ μαθεῖν ἔχουσι προκρίοντες ἐν τῷ κέ. τιτ. τοῦτον τοῦ βιβ. ¹¹⁾ διατ. α'. μὴ ἀνατρέπειν τὴν πρῶσιν ¹²⁾, οὐκ ἐπέτρεψε ἡ διατάξις τὴν ἀποκατάστασιν. ἀλλὰ μὴ νομιζέτω ¹³⁾ ταύτην τὴν διατάξιν ἐναντίαν ἐκείνῃ καθεστῆσθαι. καὶ ἐκείνη γὰρ τοῦτο δοκεῖ λέγειν, ὅτι ἔξεστι μὲν σοι ¹⁴⁾ καὶ ὁμοίασθαι ἀποκαταστῆσαι, οὐκ ἐμοῦ δὲ τοῦ βασιλέως ¹⁵⁾ ἐπιτρέψαντός ¹⁶⁾ σοι ἐπιπροκρίσεις ¹⁷⁾. τὸ οὖν ἀληθέστερον ἐκ τῶν β'. ¹⁸⁾ τούτων διατάξεων δείκνυται, ὅτι δύναται καὶ ὁμοίως ὁ νεώτερος ¹⁹⁾, ἐμμένειν τινὲ τῶν παρ' αὐτοῦ προκρίοντων, καὶ ὑπεραντίον τοῦ ἰδίου ὄρκου αἰτεῖν ἀποκαταστῆσαι. τοῦτο δὲ νόσον, εἰ μὴ ἴσα ²⁰⁾ περὶ τῆς οὐκίαις ὁμοίως ἡλικίας, ὅτι μελίζων ἐστὶ τῶν κέ. ἐνιαυτῶν, καὶ ὁμοίως ἡλικίας τὸν συναλλάσσοντα. τότε γὰρ ὡς δόλον ἀμαρτῶν οὐ ²¹⁾ δύναται ἀποκαταστῆσαι, οὐδὲ διὰ τὸν ὄρκον, ἀλλὰ διὰ τὸν οὐκίον δόλον κωλυόμενος τῆς ἀποκαταστάσεως, ὡς εἶπομεν εἰς τὸν δὲ ἐν ἐντέγραφοι τοῦ δ. βιβ. τῶν πρώτων ²²⁾. σημειώσαι οὖν ἐν τῷ θέματι τῆς προκειμένης διατάξεως, ὅτι καὶ ἀμαρτῶν ὁ νεός ἐν τῷ ἐπιπροκρίνῃ συγγνωσκείται καὶ διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως βοηθεῖται. ὅτι γὰρ ἀμαρτημῆ ἐστὶ τὸ ἐπιπροκρίσθαι κατὰ τῆς βασιλικῆς σωτηρίας, καὶ εἰς τὸ δὲ ἔθρονον κείται βιβ. α'. τιτ. β. διατ. ιγ'. λέγει γὰρ, αὐτὸν ὡς ἀμαρτησάντα ὁμῆδοις τύπτεισθαι καὶ ἐπιβοῶν αὐτῷ τὸν κίρκον, προπετῶς μὴ ὀμνε. σημειώσαι οὖν, ὅτι ἐπὶ ἀμαρτημῆ καὶ ἐν πληγαῖς ἔχοντι τὴν τιμωρίαν ὁμοίως ἢ διατάξις συγγνωσκεί τῷ ἐλάττωι τῷ συμφωνοῦντι. σημειώσαι οὖν, καὶ ἐπὶ πάντων ψιλῶν χωρὰ τῆ νομοθεσίας τῆς διατάξεως, ὥστε οὖν, κἂν τὸ ὠμολογημένον χρόος πακτεύσας, τὴ μὴ ἀπαιτεῖν με, ἐπωμόσῃται, μὴ ἀνατρέπειν τὸ συμφώνον, καὶ μετὰ ταῦτα ἀνατρέψῃ, δύναται ταύτη χρῆσασθαι κατ' αὐτοῦ τῆ διατάξεως. εἰ καὶ μὴ χωρὶν ἔχει πάντα αὐτῆς τὰ ἐπιτίμια κατὰ τοῦτον (οὐδὲ γὰρ ἐκείν τ, εἰα αὐτὸ ἀναδῶ) ὁμοίως

iurarunt, se pacta vel transactiones servaturos, quas violarunt.

I) si quis maior] Theodori. Qui transactionem iureiurando firmatam violare cupit, omnibus, quae eius nomine lucratus est, privatur et actione sua excedit, poenamque praestat, si scilicet maior XXV. annis est. Memineris enim const. 17. huius tit. Ceterum legas const. 42. huius tit. Praecedentes constitutiones transactionis iureiurando confirmatae nullam mentionem fecerunt, sed omnia iis statuta ad transactiones spectant sine iureiurando initas. Haec tamen constitutio eas tantum transactiones continet, quae iureiurando per Deum omnipotentem et per salutem Principum piissimorum confirmatae sunt. Tὸ κατὰ πόδας constitutionis haec habet. Si quis maior XXV. annis adversus pacta vel transactiones nullo imperio coactus, libero arbitrio et voluntate confectas putaverit esse veniendum, vel interpellando iudicem, vel supplicando Principi, vel non implendo, quae promisit: eas autem transactiones, invocato Dei omnipotentis nomine, eius auctoritate solidaverit: non solum notetur infamia, verum etiam actione privatus, restituta poena, quae pactis inserta est, et rerum proprietate careat et emolumento, quod ex pactione vel transactione illa fuerit consecutus. Itaque omnia mox commoda iis deputentur, qui intemerata pacti iura servaverint. Eos etiam huius legis iactura dignos esse iubeamus, vel munere, qui nomen nostrum placitis inserentes, per salutem Principum confirmationem inita- rum iuraverint esse pactationum.

Maior viginti quinque annis. Minoribus enim, ut ex pluribus praecedentibus constitutionibus didicimus, permixtum est, transactiones ab ipsis initas rescindere. Haec autem constitutio amplius significat, licet minores periuraverint per salutem Principis et Deum omnipotentem, licere iis transactionem rescindere. Atqui discemus postea tit. 27. huius libri, const. 1. eos venditionem non rescindere. Constitutio enim in integrum restitutionem non indulsit. Ne tamen putes, hanc constitutionem illi adversari. Hoc enim constitutio illa dicere videre: licet quidem tibi, etiamsi iuraveris, in integrum restitutionem impetrare: non autem me Principe auctore peierabis. Quod igitur verius est, ex his duabus constitutionibus ostenditur, minorem etiam, qui gesta a sese servaturum iuraverit, adversus iusiurandum suum restitutionem posse impetrare. Hoc autem accipe, praeterquam si de aetate sua iuraverit, se XXV. annis esse maiorem, et iureiurando eum, quocum contraxit, deceperit. Tunc enim, quia dolo fecit, in integrum restitui nequit, non propter iusiurandum, sed propter dolum suum restitutione carens, ut tit. de in integrum restitutionibus lib. 4. partis primae Digestorum diximus. Observa igitur in specie hac constitutione proposita, minori vel perierum admittenti ignosci et per in integrum restitutionem succurri. Peierare enim per salutem Principis pro delicto haberi, etiam lib. 1. de Rebus tit. 2. const. 13. dictum est. Ait enim, peierantem veluti criminis reum fustibus caedi et per praekonem ei acclamari, temere ne iurato. Nota igitur, in delicto, quod vel fustibus coeretur, tamen constitutione veniam minori paciscenti dari. Observa igitur, etiam in nudis pactis locum esse constitutionis sanctioni. Itaque etiamsi quis pactus sit de debito certo a me non exigendo, et iuraverit, se a pacto non recesurum, et postea illud violaverit, hac adversus eum constitutione uti possum. Etsi non omnes poenae ea com-

1) Syn. Φειότητα. 2) Syn. ἐπωμόσαντο. 3) Nota, Graecos illud συγκειμένη referre ad βουλήσει, quum secundum textum latinum magis legi debeat συμφωνομένων, et referri ad διαλύσεων. 4) Idem scholium habet Fabr. usque ad βιβ. τῶν πρώτων. 5) καὶ τὸ deest apud Fabr. 6) Fabr. γενομένας. 7) καὶ τὸ deest apud Fabr. 8) Fabr. κἂν. 9) Fabr. ἐπιπροκοῦσιν αὐτοῖς. 10) Fabr. καὶ. 11) Fabr. καὶ. 12) τοῦ β'. βιβ. τοῦ κώδικος Fabr. 13) Fabr. add. καὶ. 14) Fabr. νόμιζε. 15) Fabr. μέντοι. 16) Fabr. add. δηλονότι. 17) Fabr. ἐπιπροκρίωντος. 18) Fabr. ἐπιπροκρίων. 19) Fabr. δύο. 20) Fabr. add. μή, quod verius est. 21) Fabr. ὅταν pro ἴσα. 22) Fabr. οὐκίον. 23) Fabr. ita: ὡς εἶπομεν ἐν τῷ κέ. τιτ. τοῦ βιβ. ι'. Hactenus hoc scholium Fabrotus habet. Reliqua sunt e Cod. Coisl.

τὰ ἐνδεχόμενα καὶ ἐπὶ τοῖσι τραπαίζεται, ὡς τὸ ἀτιμηθῆναι αὐτὸν καὶ ἐκπεσεῖν τῆς ἀγωγῆς, ἥτις ἠρμωσεν αὐτῷ κατ' ἐμοῦ, ὥστε λοιπὸν μὴ δεῖσθαι με τῆς τοῦ πύκτου παραγραφῆς εἰς ἐκβολὴν τῆς ἀγωγῆς αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ ταύτης τῆς διατάξεως ἔπσο ἰούρι τῆς ἀγωγῆς αὐτὸν ἐκπεσεῖν. δύνασαι δὲ καὶ ἐπὶ ἄλλων συμφωνῶν ψιλῶν ἐνομοτάς γενομένων καὶ παραβαιωμένων κερτῆσθαι τῇ προειρημένῃ διατάξει. [Sch. f. I. 815. sq.]

ὑπὸ μηδενὸς ἀναγκάζομενος] Ἐκείνας περιλαμβάνει ἡ διατάξις τὰς διαλύσεις, ἃς ἐποίησται τις οὐδεμίᾳ ἐξουσίᾳ τοῦ ἀναγκάζοντος ὑποκυψας, τουτέστι, οὐ κατὰ ἀνάγκην ἢ κελυσὶν τινας. μὴ νόμιζε, ὅτι τοῦτο τὸ ἔργον περιλαμβάνει ἐκείνας τὰς διαλύσεις, ἃς κατὰ φόβον τοῦ ἀντιδικῶν συνελασθῆις ἐποίησται. τὸ γὰρ ἰμπέριο δηλοῖ, ἄρχοντα εἶναι τινὰ ἀναγκάζοντα με διαλύσασθαι. εἰ δὲ μὴ ἄρχων ἐστὶ ὁ ἀναγκάσας με, ἀλλ' αὐτὸς ὁ διαδικῶς μου κατὰ βίαν με παρεσκεύασε διαλύσασθαι, ἐκ τῶν ἐπομένων ἔργων ἢ τοιαύτη διαλύσις ἐκβάλλεται. ὅπως γὰρ, εἰ βίαν ἔπαθον, οὐκέτι ἐλευθέρᾳ δοκιμασίᾳ διελευσάμην, οὐδὲ βολοντάτε, ἀλλ' ἀνάγκῃ καὶ συγγνώμῃ τὴν τοιαύτην διάλυσιν ἐπιχειρῶν ἀνατρέψαι. ἐγὼ καὶ ἐκεῖνο φερῶν παραδιδῶμι σοι, ὅτι, κἂν τις πεπλανημένος περὶ τὸ οἰκείον πρᾶγμα διαλύσῃται, εἰ καὶ ἐνόμοτον ποιησῆται τὴν διάλυσιν, δύναται διὰ τὴν αὐτοῦ πλάνην συγγνώσκασθαι, ἐπιχειρῶν ἀνατρέψαι τὴν διάλυσιν ταύτην. ἢ γὰρ διατάξις, ὡς ὄραε, ἐκείνας βούλεται τὰς διαλύσεις μὴ ἀνατρέψασθαι, ἃς ἐποίησται τις ἐλευθέρᾳ δοκιμασίᾳ. εἰ δὲ ἐν τῷ α'. βιβ. tit. η'. ἢ τῷ tit. διατάξις ἐκανόνισεν, μηδεμίαν εἶναι τῶν πεπλανημένων βούλησιν, εἰ τοῖσιν μηδεμίαν ἔχει βούλησιν ὁ πεπλανημένος, αἱ παρ' αὐτοῦ γενομένης διαλύσεις οὐ δοκοῦσι βολοντάτε αὐτοῦ γεγενῆσθαι, καὶ διὰ τοῦτο συγγνώμῃ ἔχει ταύτας ἐπιχειρῶν ἀνατρέψαι. εἰ δὲ καὶ δόλον τις παθῶν διελύσασται, οὐ περιέχεται ταύτῃ τῇ διατάξει. πῶς ἐνδέχεται λέγειν ἡμᾶς, ὅτι ἄλλοιο ἀρβύριο εἶ βολοντάτε διελύσασται ὁ δόλον ὑπομείνας παρὰ ἡ' β) τινος; οὔτε οὖν τὰς κατὰ πρόσταξιν ἄρχοντος καὶ ἀνάγκην γενομένης διαλύσεις, οὔτε τὰς κατὰ φόβον παρὰ τοῦ διαδικῶν ἐπενεχθέντας ἡ) μοι, ἢ τὰς κατὰ πλάνην ἢ τὰς κατὰ δόλον γενομένης διαλύσεις ἢ διατάξις αὐτῇ περιλαμβανέται, ἀλλὰ τὰς καθ' ἑαυτὰ καὶ ἐλευθέρᾳ προαιεῖται γενομένης διαλύσεις περιλαμβάνει.

ἢ ἄρχοντι προσίω] Οὐ περιμένει ἡ διατάξις, τελείως ἔργον συγκροτηθῆναι, καὶ τότε οὕτως ἐπιφέρει τὸ ἐπιτιμῶν, ἀλλὰ μόνον ἐν προσέλη τις ἄρχοντι ἢ ἐπιτῷ δέγονι βασιλεῖ, κἂν μὴ προκατάρχεται ἐπὶ τῇ ἀνατροπῇ τῆς διαλύσεως, ὅμως ὑποπίπτει τῇ νομοθεσίᾳ τῆς προειρημένης διατάξεως.

μὴ πληρῶν τὰ ἐπαγγελθέντα] Σημειῶσαι δὲ, ὅτι, κἂν μὴ βασιλεῖ, κἂν μὴδὲ ἄρχοντι προσέλη ὁ μετ' ἐμοῦ διαλυσάμενος, μὴδὲ φελησῇ ἀνατρέψαι τὴν διάλυσιν, μὴ πληρώσῃ δὲ ὅμως, ἄπερ ἐπηγγείλατο, καὶ οὕτως ὑποπίπτει τῇ νομοθεσίᾳ ταύτης τῆς διατάξεως ἢ γὰρ ἐκ τοῦ ἐπιχειρῶσαι ἀνατρέψαι, ἢ ἐκ τοῦ μὴ σπουδάσαι, πληρῶσαι τὴν διάλυσιν, περιπίπτει τις τῇ προκειμένῃ νομοθεσίᾳ. καὶ ἀνώτερον γὰρ ἢ λζ'. διατάξις τὸν μὴ πληρῶντα, ἢ ἐπηγγείλατο, ὡς ἀνατρέποντα τὴν διάλυσιν εἶπεν ὑποπίπτειν τῷ προσίω. εἶδος οὖν ἐστὶν ἀνατροπῆς διαλύσεως τὸ μὴ πληρῶσαι τινὰ τὰ ἐπὶ τῇ διαλύσει ἐπαγγελθέντα δίδουσαι.

τὰς διαλύσεις] Τοῦτο πρὸς τὸ ἢ διαλύσεις ἀποδεδωκεν ἢ διατάξις ἢ αἰ γὰρ πολλῶν πραγμάτων μεμνημένοι ἐλώθημεν πρὸς τὸ τελευταῖον ἐκφρανοῦμενον ποιεῖσθαι τὰς ἀποδόσεις τοῦ λόγου. καὶ ἡ διατάξις δὲ ἀνώτερον εἰποῦσα συμφωνῶν ἢ διαλύσιν πρὸς τὸ ἢ διαλύσεις ἐποίησται τὴν ἀπόδοσιν.

πάσης ἀγωγῆς ἀποστέρεισθαι] Πολλῶς¹⁾ γὰρ οὐκ ἦν Ἀκουσιασῆ ἡ διάλυσιν, ἀλλὰ μετρί ψιλῶν συμφωνῶν²⁾ προσήλθεν ἢ τοῖς ὄρκοις ἠσφαλισμένη, καὶ εἶχεν ἐν τῇ ἀγωγῇ ἐθρομένην τῷ νόμῳ. βούλεται οὖν καὶ αὐτῆς τῆς ἀγωγῆς ἐκπίπτειν αὐτὸν, ἐπιχειροῦσαντα παραβῆναι τὴν ἐνόμοτον διάλυσιν. [Sch. g. I. 816.]

τὸ πρόστιμον] Ἐὰν οὖν μὴ ἔχη πρόστιμον ἐπεροτήσιν καὶ ὁμολογίαν, οὐ νόμιζεις εἶναι χάριον τῇ παροῦσῃ διατάξει; μάθε, ὅποιον εἶναι ζητεῖ τὴν διάλυσιν. ἢ διατάξις εἶπεν ἐν τοῖς ἄνω ἔργοις, ὅτι παρὰ μείζονος αὐτὴν δεῖ γεγενῆσθαι καὶ ἐκ

prehensae adversus eum locum habeant (nec enim quidquam accepit, ut illud restitueret) tamen, quae in illum cadunt, etiam adversus ipsum adhibentur, veluti, ut infamia notetur et actione, quae ipsi contra me compete- bat, excidat, ita ut de cetero ad submovendam eius actionem pacti exceptione mihi opus non sit, sed ex hac constitutione ipso iure actione excidat. In aliis quoque pactis nudis iureiurando confirmatis et violatis huius constitutionis auxilio uti potes.

2) a nemine coactus] Eas constitutio completitur transactiones, quas quis nullo cogentis imperio cedens inicit, id est, non cogente vel iubente aliquo. Cave putes, hoc textu eas transactiones contineri, quas metu adversarii compulsus inicit. Verbum enim imperio significat, magistratum aliquem esse, qui me ad transigendum coegerit. Quodsi qui me coegit, magistratus non sit, sed ipse adversarius meus vi me ad transigendum compulerit, eiusmodi transactio sequentibus verbis submovetur. Omnino enim, si vim passus sum, non libero arbitrio transegi, nec voluntate, sed necessitate, veniaque ei datur, qui eiusmodi transactionem rescindere tentaverit. Ego vero id quoque tibi tradere audeo, ei, qui circa rem suam errans transegerit, licet iureiurando transactionem firmaverit, propter errorem suum veniam dari, si hanc transactionem rescindere tentaverit. Constitutio enim, ut vides, eas transactiones rescindi non vult, quas quis libero arbitrio fecit. Si vero lib. I. tit. 8. const. 8. regulam proposuit, nullam esse errantium voluntatem: siquidem errans nullam habet voluntatem, transactiones ab eo factae non videntur eius voluntate factae, ideoque ignoscitur ei, si eas rescindere tentaverit. Nec id hac constitutione continetur, si quis dolum passus transegerit. Quomodo enim dicere possumus, libero arbitrio et voluntate transegisse eum, qui dolum ab aliquo passus est? Hac igitur constitutione nec transactiones iussu magistratus et necessitate factae, nec metu ab adversario illato initae, nec per errorem vel dolum factae continentur, sed transactiones pura et libera voluntate initae.

3) vel interpellando iudicem] Non expectat constitutio, donec ad certamen proprie res venerit, et tunc demum poenam irrogat: sed iam si quis iudicem interpellaverit vel preces Principi obtulerit, licet litem ad rescindendam transactionem nondum contestatus sit, sanctioni huius constitutionis subiacet.

4) non implendo promissa] Nota, licet neque Principem, neque magistratum is, qui mecum transegit, interpellaverit, nec rescindere transactionem velit, si tamen promissa non impleat, eum huius constitutionis sanctioni subiacere. Nam vel rescissionem moliendo, vel transactionem non implendo quis in hanc constitutionem incidit. Nam supra quoque const. 37. dixit, eum, qui promissa non implet, in poenam incidere, perinde ac si transactionem rescinderet. Species igitur est rescissionis transactionis, non implere, quae transactionis causa dari promissa sunt.

5) transactiones] Hoc constitutio posuit propter verba: vel transactiones. Nam quum plurimum rerum meminerimus, ad verbum ultimo loco positum apodotes facere semper solemus. Constitutio quoque, quum supra dixisset, pactum vel transactionem, in positione secunda spectavit ad verbum vel transactiones.

6) omni actione privetur] Plerumque enim transactioni Aquiliana stipulatio subdita non est, sed transactio iureiurando firmata nudum pactum fuit, et actionem ipso iure salvam habuit. Vult igitur eum, qui transactionem iureiurando firmatam violare tentaverit, actione ipsa excidere.

7) poenam] Si igitur poenae stipulationem et promissionem transactio non contineat, non putas, locum esse huic constitutioni? Disce, qualem transactionem constitutio desideret. Supra dixit constitutio, eam a maiore

g) Codex περί. h) Illud ἐπενεχθέντας pertinet ad sequens διαλύσεις. Mallem autem ἐπενεχθέντα cum φόβον coniungendum. i) Hoc scholium et Fabr. habet. k) Fabr. ψιλῶν συμφωνῶν.

μηδεμίαν ἀνάγκην τοῦ ἔχοντος ἐμπέριον, καὶ λιβέρο ἀρβίτριο καὶ βολοντάτε, καὶ ἔχειν καὶ αὐτὴν καὶ τὸν ὄρκιον. τὸ δὲ πρόστιμον ἐγκείμεθα τῇ ὁμολογίᾳ οὐκ ἀπαιτεῖ πάντως ἡ διάταξις, ἀλλὰ τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρεπόμενον τρακτάζει. ἀμέλει ὡς μὴ στενοχωροῦσα ἐαυτὴν ἐπίγυγεν ἀποδοδομένου τοῦ πρόστιμου, ἐὰν ὁλοῦς ἀποδειχθῆι τοῖς συμφώνοις ἐγκείμενον πρόστιμον.

κερδαινέτω τὸ ἕτερον μέρος] Καλῶς πάνυ καὶ ἀσφαλῶς ἡ διάταξις τιμορησαμένη τὸν παραβαίνοντα τὴν διάλυσιν ἐν τῇ ἐκπτώσει τῶν πραγμάτων καὶ τῇ γυνώσκει παυτὸς κέρδους ἐπήγαγε, τὴν βούλεται ταῦτα προστίθεσθαι· ἐπεὶ ἡδυνάτο τις εἰπεῖν, ὅτι ὡς παρὰ ἀναξίου ἀφείλετο ταῦτα ἡ διάταξις καὶ τῷ φίσκῳ βούλεται διαφέρειν αὐτὰ κατὰ τὸν κανόνα τὸν λεγόντα, τὰ παρὰ ἀναξίων ἀφαιρούμενα τῷ φίσκῳ διαφέρειν. τελείως οὖν καὶ ἀναμφιβόλως ἐπήγαγε τοῦτο ἡ διάταξις, ἵνα μηδεμία γένηται περὶ τούτου τοῦ κέρδους ἀμφιβολία, σημαίνει δὲ, ὅτι τόσα κερδαίνει ὁ διάδικός μου, ὅσα ἐγὼ ἐκτιμῶμαι παρὰ τὴν διάλυσιν, ὅτε αὐτὸς ἐμμένει τῇ διάλυσει.

† Ασφαλῶς ἐπήγαγε, τὴν ταῦτα βούλεται προστίθεσθαι· ἐπεὶ ἡδυνάτο τις εἰπεῖν, τῷ φίσκῳ διαφέρειν, κατὰ τὸν καθόλου κανόνα τὸν λεγόντα, τὰ παρὰ ἀναξίων ἀφαιρούμενα τῷ φίσκῳ διαφέρουσιν. [Sch. h. I. 816.]

99¹). Ἐάν τις πλαστον λόγου^m) χάριν προενεγκῶνⁿ) γραμματεῖον κατ' ἐμοῦ, ὡς χρεώστην με ἐμεθόδευσεν^o), ἢ πλαστὴν διαθήκην ἢ κωδίκειλλον προενεγκῶν^p) ἀπῆρει με δῆθεν ληγῆτον ἐν τούτοις τοῖς^q) συμβολαίοις αὐτῶν καταλειφθέν, ἐγὼ δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην ἀγωγὴν^r) διελυσάμην, ἔξεστί μοι, εἰ καὶ ἐνωμότως γέγονεν ἡ διάλυσις, ἀνατρέπειν αὐτὴν, ὡς προφάσει πλαστῶν δικαιωμάτων γενομένην. ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς ἦν, ἐμοῦ τὴν διάλυσιν ἀνατρέπειν ἐπιχειροῦντος, τὸν ἐμὸν διάδικον λέγειν, ὅτι, εἰ^s) Ἐπιτρέπειν πλαστὴν εἶναι τὴν διαθήκην, ἐγγραφῶν κατ' ἐμοῦ τὸ τῆς πλαστογραφίας ἔγκλημα, καὶ τῷ φόβῳ τῶν ἐγγραφῶν διαταράττομαι, ἐπήγαγε καὶ τοῦτο καλῶς ἢ διάταξις, ὥστε καὶ χωρὶς ἐγγραφῶν^t) ἐξεῖναι τοῦτο αὐτὸ^u) ζητεῖν, τὸ εἰ πλαστὸν ἦν τὸ συμβόλαιον, ἐξ οὗ διελευσάμην. Εἰ δὲ περὶ πολλῶν κεφαλαίων μεταξὺ ἡμῶν γένηται^v) ἡ διάλυσις, ἐκ δὲ τούτων τῶν πολλῶν κεφαλαίων ἐν μόνον^w) ἐκ τῶν πλαστῶν συμβολαίων ἐκινεῖτό μοι, νομοθετεῖ ἡ διάταξις, αὐτὸ μόνον τὸ ἐν κεφάλαιον τὸ ἐκ τῶν πλαστῶν συμβολαίων εἰς διάλυσιν ἐνεχθῆν ἀναψηλαφῆσθαι, τὰ δὲ ἄλλα κεφάλαια μένειν βέβαια. Ἐπιτρέπει δὲ καὶ^x) ἔνθα περὶ αὐτοῦ τούτου ζητεῖται, εἰ ἀπὸ πλαστῶν συμβολαίων ἢ διάλυσις γέγονε, διαλύεσθαι τοὺς περὶ τούτου πρὸς ἀλλήλους φιλοκεταύνας^y). Τέσσαρα οὖν νόμιμα θαναταστὰ παραδίδωσιν^z) ἡμῖν ἡ διάταξις. πρῶτον μὲν, ὅτι καὶ τὰς ἐνωμότους διαλύσεις ἀπὸ πλαστῶν συμβολαίων γενομένης ἔξεστιν ἡμῖν ἀναψηλαφῆν· δεύτερον δὲ, ὅτι οὐκ ἀνάγκη μετ' ἐγγραφῶν καὶ τῆς τῶν ποινῶν ἀκριβείας ζητεῖσθαι τὸ περὶ τοῦ πλαστοῦ συμβολαίου, ἀλλὰ δύναιται καὶ τὸ πολιτικώτερον, τουτέστι διχα ἐγγραφῶν καὶ τιμωρίας τινὸς τὸ περὶ τοῦ συμβολαίου κατεξετασθῆναι^a). τὸ δὲ τρίτον, ὅτι, ἐὰν περὶ πολλῶν κεφαλαίων ἢ ἐνωμότος διάλυσις γέγονε, τὸ μὲν ἀπὸ πλαστῶν συμβολαίων κινήθῃ μοι κεφάλαιον ἀνατρέπειν δύναμαι· τὸ δ' ἄλλα κεφάλαια τῆς διαλύσεως μένειν βέβαια. τέταρτον δὲ αὐτῆς ἐστὶ νόμιμον τὸ ἐπιτρέπον καὶ περὶ τούτου αὐτοῦ τοῦ^b) εἰ ἀπὸ πλαστῶν δικαιωμάτων γέγονεν ἡ διάλυσις, εἴτε καὶ μὴ, διαλύεσθαι^c).

XXV annis factam esse debere, non cogente eo, qui imperium habet, et libero arbitrio et voluntate, eamque iureiurando debere esse firmatam. Ut autem poena promissioni inserta sit, non omnino constitutio exigit, sed id tractat, quod ut plurimum subsequitur. Certo ne nimis angusta esset constitutio, addidit *restituta poena*, si poena pactis inserta omnino probetur.

8) *lucro alterius partis cedant*] Pulcherrime et accurate constitutio, quae eum, qui fidem transactionis rupit, coercuit, in rerum privatione et omnis lucri iactura adiecit, cui ea cedere velit. Nam dicere quis posset, haec tanquam indigno constitutione auferri, eamque velle, ut haec ad fiscum pertineant, secundum regulam dicentem: quae tanquam indignis auferuntur, ad fiscum pertinent. Plene igitur et indubitate hoc constitutio adiecit, ne de eo lucro dubitatio ulla fieret. Significat, tantum adversarium meum lucrari, quantum ego, qui transactionem violo, amitto, quum ipse in ea perseverat.

Caute subiicit, cui haec acquiri velit: poterat enim quis dicere, ad fiscum ea pertinere, secundum regulam, quae generaliter definit, ea, quae indignis auferuntur, ad fiscum pertinere.

LIX. Si quis¹) falso, verbi causa, instrumento adversus me prolato, tanquam debitorem me convenit, vel testamento falso vel codicillis prolatis, legatum ei in his instrumentis relictum a me petierit, ego vero cum ipso de huiusmodi actione transegero: licet mihi, quamvis interposito iureiurando transactio celebrata sit, ipsam rescindere, quasi ob causam falsorum instrumentorum factam. Verum quia credibile est, me transactionem rescindere adnitente, adversarium meum dicturum: si confidit, falsum esse testamentum, de falso argue et in crimen adversus me inscribe²): egoque metu inscriptionis perterreor, recte et hoc constitutio subiecit, ut etiam citra inscriptionem in crimen quaerere liceat, falsumne fuerit instrumentum, ex quo transactionem inii. Quodsi de pluribus capitulis transactio inter nos inita fuerit, et ex pluribus his capitulis unius tantum nomine ex falsis instrumentis mecum actum sit, constitutio sancit, ut illud unum tantum capitulum ex falsis instrumentis in transactionem deductum retractetur, reliqua autem capitula firma maneat. Permittit etiam, ut, si de hoc ipso quaestio sit, an ex falsis instrumentis transactio inita sit, eam inter se transactione dirimant, qui de ea contendunt. Quatuor igitur admirabilia iura tradit nobis constitutio: primum quidem³), quod etiam transactiones iureiurando firmatas ex falsis instrumentis initas retractare nobis licet: secundum, quod de falso instrumento cum inscriptione in crimen et poenarum rigore quaestionem institui necesse non est, sed civilius quoque, id est, citra inscriptionem in crimen et metum poenae cuiusdam de instrumento quaeri potest: tertium, quod, si de pluribus capitulis transactio interposito iureiurando facta sit, capitulum ex falsis instrumentis compositum rescindere possum: reliqua autem transactionis capitula firma manent. Quartum ius, quod ea continetur, est, quod de eo ipso, utrum ex falsis instrumentis transactio facta sit, necne, transigere permittit.

L. 42. C. II. 4

1) Legitur in Syn. p. 147. m) Syn. πλαστον λόγου. n) Sic Cod. Coisl. Fabr. et Syn. γραμματεῖον προενεγκῶν. o) Syn. μεθόδευσεν. p) Syn. προενεγκῶν. q) τοῖς deest in Syn. r) Sic Cod. Coisl. Fabr. et Syn. ἐπαγωγὴν. s) εἰ deest in Syn. Leuncl. in marg. addidit. t) Fabr. ἐγγραφῶν. Cod. Coisl. et Syn. ἐγγραφῶν. u) αὐτὸ deest in Syn. v) γένηται in Cod. Coisl. alia manu scriptum. Fabr. et Syn. γέγονε μεταξὺ ἡμῶν. w) Fabr. add. κεφάλαιον, quod in Cod. Coisl. et Syn. deest. x) καὶ deest apud Fabr. habet Cod. Coisl. et Syn. y) Hactenus cap. 59. exhibet Syn. z) Sic recte Fabr. Cod. Coisl. περιδώσων. a) Sic Cod. Coisl. Fabr. ἐξετασθῆναι. b) τοῦ add. Cod. Coisl. Deest apud Fabr. c) διαλύεσθαι add. Cod. Coisl. Deest apud Fabr.

ἐάν τις] Ἡ πρό ταύτης διάταξις τὴν μεθ' ὄρκου γενομένην διάλυσιν προκαλεσασμένη μὴ ἀσθενεῖν, αὐτὴ μίαν αἰτίαν ὑπεξαιρεῖ, δι' ἣν καὶ τὰς ἐνωμίτους διαλύσεις ἀνατρέπεσθαι συγχωρεῖ.

ἔγγραφαι κατ' ἐμοῦ] † Ἐπὶ πάντων τῶν ἐγκληματικῶν κινουμένων οὐ γινώσκειται τὸ ἐγκλημα, εἰ μὴ ὁ ἐνώμιος ἐν τῇ προκαταρξεί ἐγγραφηταί, ὡς εἰ μὴ τὸ κινούμενον συστήσει νομίμως, ὑπέχει τὴν ταυτοπάθειαν. ἐνταῦθα δὲ, τοιούτων ἐν τῷ περὶ πλαστογραφίας, καὶ μὴ ἐγγραφίματος κινεῖ καὶ ἐξ ἀποτυχίας καταδικάζεται, οὐ γὰρ δοκεῖ συκοφαντῶν κινεῖν, ἀλλὰ ζημίας ἑαυτὸν ἀπαλλάττων. [Sch. i. I. 816.]

πρῶτον μὲν] Θεοδώρου. Ἀνατρέπεται καὶ ἡ ἐνώμιος διάλυσίς, ἐάν ἀπὸ πλαστῶν συμβολαίων γέγονεν ὅλη ἢ μέρος αὐτῆς, τὸ γὰρ γενομένον πλαστῶς ἀναλύεται, καὶ σημειώσαι, ὅτι διάλυσίς ἀνατρέπεται ἀνά μέρος καὶ ἀνά μέρος ἰσχυεῖ. Ἰσημείωσαι πᾶσαν τὴν διάταξιν ἀκριβεστάτην ὑπάρχουσαν, καθ' ἐκάστην γὰρ ζητεῖται τὰ δ. αὐτῆς κεφάλαια. οὐδὲν δὲ ξέρον ἐνομοθέτησεν περὶ τῆς ἀπὸ πλαστῶν συμβολαίων γενομένης διαλύσεως. τὸ γὰρ πλέον ἔχομεν μαθεῖν προϊόντες ἐν τῷ ζ. βιβ. τούτου τοῦ κώδικος, ὅτι καὶ ἀποφασίς δικαστικῆ ἀπὸ πλαστῶν συμβολαίων ἐξελεχθεῖσα ἀνυπόστατος ἐστὶ. καὶ ἀνωτέρω διεγνώμεν ἐν τῇ ις. τούτου τοῦ τιτ. διατάζει, ὅτι ἡ διάλυσίς οὐκ ἔλαττον ἐργάζεται τῆς ἀποφάσεως, ὡς οὐκ ἐν τῆς πρὸς τὴν ἀπόφασιν συγχώσεως τοῦτο παρελήθη τὸ νόμιμον, ἵνα ὡς περὶ ἀποφάσεως ἀπὸ πλαστῶν ἐξελεχθεῖσα συμβολαίων ἡ γινόμενα οὐκ ἰσχύουσιν. ἐγὼ δὲ τοῦτο τῷ λόγῳ θαυρῶν καὶ τὸ μείζον διαβεβαίωμαι, ὅτι καὶ ἀπὸ ψευδῶν μαρτυριῶν διαλυσάμενος τις δύναται τὴν διάλυσιν ἀνατρέπειν. πρῶτον μὲν, ἐπειδὴ εἶπεν ἡ διάταξις αὐτῆ, τὰς ex falsis instrumentis γινόμενας διαλύσεις μὴ ἐροῦσθαι. ἰστοροῦμενα δὲ εἰσι καὶ οἱ μάρτυρες, ἐπειτα, ὅτι καὶ ἐν τῷ ζ. βιβ. τιτ. νς. ὁ ἡ διάτ. λέγει, τὴν ἀπὸ ψευδοῦς μαρτυρίας ἐξελεχθεῖσαν ἀπόφασιν μὴ ἐροῦσθαι. εἰ γὰρ ἡ ἀπόφασίς ἀσθενεῖ, ὁμολογουμένως καὶ ἡ διάλυσίς κίμνει ἐοικυῖα τῇ ἀποφάσει.

τ. 43. ζ'. Ἡ διάταξις κελεύει καὶ ὑπὲρ δουλικῆς καὶ ὑπὲρ
ε. 11. 4. ἐναπογράφου τύχης ἐξεῖναι διαλύεσθαι. καὶ κατ' αὐτὸ μὲν τοῦτο τὸ ε) γεγενῆαι δούλον ἢ ἐναπογράφον τὸν διαλυσάμενον μὴ ἀσθενεῖν τὴν διάλυσιν. εἰ μὲντοι καθ' ἕτερόν τινα νόμιμον τρόπον ἢ διάλυσίς κίμνει, τότε αὐτὴν ἀνατρέπεσθαι.

ἡ διάταξις κελεύει] Περὶ ἐναπογράφου ε) καὶ δουλικῆς καταστάσεως διάλυσίς γίνεται, εἰ μὴ ἀνα νόμον κωλύεται. μνησθε τῆς ιδ. διατ. τοῦ παρόντος τιτ. ἐξ ἧς ἐγνώσθη, ὅτι δεσποτικῆς πρὸς δούλον ἴδιον οὐ διαλύεται, δηλονότι ἐφ' ὅσον δουλεύει αὐτῷ, ἵνα μὴ ἐναντιωθῇ σοι ἡ παρούσα διάταξις εἰς πολλὰς διατάξεις, μάλιστα ἐν τῷ ποτε λεγομένῳ Ἐρμογενιανῷ ἡ) κώδικι λεγούσας, τὴν περὶ τύχης διάλυσιν μὴ ἰ) ἐροῦσθαι, καὶ λογιζομένων εἶχον ἀκριβῆ, ὅτε ἡ) συνέβαινε ἰ) τῇ ἀληθείᾳ δούλον εἶναι τὸν περὶ τύχης διαλυσάμενον. καὶ πῶς ἡ) δύναται μεταξὺ δούλου καὶ δεσποτοῦ ἡ) τὰ συμφωνούμενα ὁ) κρατεῖν; ἐξ ἐκείνων τῶν διατάξεων ἐπεχείρουν τινὲς [ἄνευ διακρίσεως λέγειν ἡ)], ὅτι οὐδὲ πρὸς ἐναπογράφον γενομένην ε) ἐξεῖται τῷ δεσπότη τῷ ἀγορῶν περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ διαλύεσθαι. ἀλλ' ἡ προκειμένη διάταξις καταφρονησασα τῆς ἀκριβείας, ἐπιμελησασμένη δὲ ε) τοῦ δικαίου λέγει, καὶ ε) ὑπὲρ ἐναπογράφου τύχης ἐξεῖναι διαλύεσθαι ἰ), καὶ κατ' αὐτὸ μὲν τοῦτο τὸ γεγενῆαι δούλον ἢ ἐναπογράφον τὸν διαλυσάμενον μὴ ἀσθενεῖν τὴν διάλυσιν. εἰ μὲντοι καθ' ἕτερόν τινα τρόπον ἢ διάλυσίς κίμνει, τότε αὐτὴν ἀνατρέπεσθαι. κρατεῖν δὲ βούλεται ταύτην ἢ διάταξιν καὶ ἐπὶ τῶν ἤδη κινήθεισων τοιοιτοτρόπων ὑποθέσεων, καὶ ἕως τῶν αὐτῆς καιρῶν ἡρτημένων, καὶ ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα μελ-

1) si quis] Antecedens constitutio iubet, transactionem interposito iureiurando factam non infirmari: haec unam causam excipit, ob quam etiam transactiones iureiurando firmatas rescindere permittit.

2) in crimen adversus me inscribe] In omnibus accusationibus crimen non alias exercetur, quam si is, qui reum aliquem defert, in litis contestatione inscripserit, se eandem poenam passurum, si crimen delatum legitime non probaverit. Hic vero, id est, in falsi accusatione, etiam agit, qui in crimen non subscribit, et, si non obtinuerit, condemnatur: non enim calumniandi animo falsum obicere videtur, sed ut damno se liberet.

3) primum quidem] Theodori. Transactio iureiurando firmata etiam rescinditur, si ex falsis instrumentis tota vel pro parte inita sit. Nam quod falso gestum est, dissolvitur. Et observa, transactionem tam pro parte rescindi, quam pro parte valere. Nota, totam constitutionem diligentissime esse compositam: nam quatuor eius capitula singula disquiruntur. Nihil autem novum de transactione ex falsis instrumentis inita statuit. Nam infra lib. 7. huius Codicis discemus, sententiam quoque iudicalem ex falsis instrumentis prolatam irritam esse. Et supra const. 16. huius tit. didicimus, transactionem non minorem vim habere, quam rem iudicatam. Itaque ex comparatione transactionis cum re iudicata hoc ius introductum est, ut, sicuti sententiae ex falsis instrumentis prolatae non valent, ita nec transactiones ex falsis instrumentis initalae valeant. Ego vero hac regula fretus hoc adeo affirmo, posse aliquem, qui ex falsis testimoniis transegit, transactionem rescindere: primum quidem, quia hac constitutione dicitur, transactiones ex falsis instrumentis factas non valere: instrumentis autem testes quoque continentur: deinde, quia et constitutione lib. 7. tit. 55. dicitur, sententiam ex falsa testatione prolatam non valere. Nam si sententia non valet, certo et transactio vitiosa est, quae rei iudicatae similis est.

LX. Constitutio sancit ε), ut super servili quoque et adscriptitia conditione transigere liceat: et ut transactio non infirmetur ideo, quod qui transegit, servus aut adscriptitius fuit: si tamen alio modo iuri cognitio transactio vacillet, eam rescindi iubet.

1) constitutio sancit] De adscriptitia et servili conditione transactio iniri potest, nisi lege prohibeatur. Memor sis const. 14. huius tituli, ex qua didicisti, dominum cum servo suo non transigere, quamdiu scilicet ei servit, ne haec constitutio multis aliis, potissimum in Codice Hermogeniano positae adversari tibi videatur, quae dicunt, transactionem de statu non valere, et rationem ex summo iure petitam habent, si vera servum esse eum, qui de statu transegit, eveniat. Nam quomodo inter servum et dominum pacta conventa valere possunt? Ex his constitutionibus quidam sine distinctione dicere conabantur, neque fundi domino licere cum adscriptitia de conditione eius transigere. Verum proposita constitutio, neglecta stricta iuris ratione, aequitatis potius ratione habita, ait, de adscriptitia quoque conditione transigere licere, nec ideo infirmari transactionem, quod is, qui transegit, servus vel adscriptitius fuit: si tamen alio quodam modo transactio vacillet, eam rescindi. Talem autem transactionem valere vult constitutio et in causis eiusmodi iam in iudicium deductis, et adhuc pendentibus, et postea in iudicium dedu-

d) Hic aliquid deest, nempe positio, quae incipere debet verba οἴτω, ut respondeat praecedenti ὡς περ. Fortasse ita supplenda lacuna: οἴτως καὶ διαλύσεις ἀπὸ πλαστῶν συμβολαίων καὶ nunc sequitur γινόμενα οὐκ ἰσχύουσιν. e) In editionibus nostris est const. 3. tit. 58. lib. 7. Lege ergo τιτ. η). f) τὸ add. Cod. Coisl. Deest apud Fabr. g) Partem huius scholii etiam Fabr. habet, sed diversis lectionibus. Incipit: Ἦσαν τὸ παλαιὸν διατάξεις μάλιστα ἐν τῷ ποτε λεγομένῳ Ἐρμογενιανῷ κώδικι λέγουσαι κ. τ. λ. h) Cod. Coisl. male Ἐρμογενιανῷ. i) μὴ deest in textu Fabr. Sed ad marginem Fabr. apponit. k) Fabr. οἴτι εἰ. l) Fabr. συνέβη. m) καὶ πῶς deest apud Fabr. n) Fabr. δούλον καὶ δεσπότην. o) Fabr. σύμφωνον. p) Fabr. add. ἄνευ διακρίσεως λέγειν, quod deest in Cod. Coisl. sed supplendum est, uncis illud inclusi. q) γενομένην deest ap. Fabr. r) Fabr. καὶ ἐπιμελησασμένη, omittit δι. s) Fabr. add. ὑπὲρ δουλικῆς σχέσεως καὶ ἐναπογράφου κ. τ. λ. t) Usque ad διαλύεσθαι Fabr. Quae sequuntur usque ad φύλαττε οὐκ τὸν θεματισμὸν αὐτῆς desunt apud Fabr.

λουσῶν κινεῖσθαι. πᾶν δὲ θαυμασία καὶ εὐσεβής ἐστίν ἡ νομοθεσία τῆς παρούσης ταύτης διατάξεως, ἐπεὶ κατὰ καινοτομίας εἰσενεργεῖται τὸ νόμιμον αὐτῆς. ὡς γὰρ εἶπον σοι, πολλοὶ ἦσαν διατάξεις τὸ παλαιὸν αἰ τὰ ἐναντία νομοθετοῦσαι. φύλακτε οὖν τὸν θεματισμὸν αὐτῆς καὶ τότε λέγε ^{u)}, τὴν διάλυσιν ἐρρωσθαι, ὅταν ^{v)} κινήθῃ ^{w)} πρότερον ἢ περὶ τύχης δίκη, καὶ ἠρτημένης ἐτι τῆς δίκης ^{x)} ἢ διαλύσει γέγονε ^{y)} καὶ οὐδὲν ^{z)} θαυμαστόν, εἰ μετὰ προκαταρξίν μὲν λέγω ^{z)} τὴν διάλυσιν ^{a)} ἐρρωσθαι, πρὸ προκαταρξέως δὲ λέγω αὐτὴν ^{b)} ἀσθενεῖν. ἀδιαμέτως ^{c)} δὲ λέγομεν, ὅτι περὶ τῆς ὁμολογουμένης δουλικῆς ἢ ^{d)} ἐναπογραφου τύχης οὐκ ἔξω διαλυεσθαι· διάλυσιν γὰρ ἀμφιβαλλομένου χρόνου ^{e)} συμβιβασμός ἐστι ^{f)}. ὅτε καὶ αὐτὸ ^{g)} τοῦτο ἀμφιβάλλεται, εἰ δούλος ἐστὶ τις ^{h)} ἢ ἐναπόγραφος, καὶ ἐπὶ τῇ ἀμφιβολίᾳ ταύτῃ κινήθῃ δίκη, καὶ ἐπὶ τῇ δίκῃ γένηται διάλυσις, τότε ἐρρωταὶ ἀπὸ τῆς προκειμένης διατάξεως. [Sch. l. I. 816. sq.]

ζα'. Ἡ διατάξις ἐνομοθέτησε, τὴν πλάνην τὴν περὶ ψήφου γενομένην, εἴτε ἐξ ἑνὸς συναλλάγματος εἴη τὰ χρεωστούμενα, εἴτε ἀπὸ πολλῶν, τῇ ἀληθείᾳ πρόοχοιμα μὴ ποιεῖν· ἐπεὶ δὲ τοῦτο πολλὰς κινεῖται, ὅτι ⁱ⁾ καὶ τοὺς μετὰ τινος γενομένους πολλὰς λόγους ἔξεστι πάλιν ἀναψηλαφᾶν, εἰ μὴ ἄρα ἐκρίθη τὰ περὶ τούτων ἀπαξ ἢ καὶ διάλυσιν παρηκολούθησεν. Εἰ ^{k)} δὲ καὶ τις κατὰ πλάνην ψήφου ^{l)} πιστεύσας χρεωστέον ποσότητά τινα, ἢν ταῖς ἀληθείαις οὐκ ἐρρωστέον, ἐπερωτηθῇ ταύτην τὴν ποσότητα καταβαλεῖν, δύναται κινῶν τὸν περὶ τῶν μὴ χρεωστούμενων ^{m)} λόγον δίκαιον ⁿ⁾ ἀπαιτεῖν, γενέσθαι αὐτῷ ἐλευθερίαν τοῦ χρόνου.

ἢ διατάξις ἐνομοθέτησε] Σημείωσαι, ὅτι καὶ πολλὰς συμψηφισθέντας τοὺς λόγους, οὓς ἔθετό τις μετὰ τινος, δύναται πάλιν ἀναψηλαφᾶν, εἰ μὴτε ἀποφασίς παρηκολούθησεν, μὴτε διάλυσιν. πολλοὶ γὰρ νομίζουσιν, ὅτι, εἴν ἀπαξ προσδεχθῆται τις τὸν λόγον τὸν ἐπιδοθέντα αὐτῷ καὶ δόξῃ στοιχεῖν αὐτῷ, οὐκέτι δύναται ἀναψηλαφᾶν αὐτόν. τὸ δὲ ἐναντίον ἢ διατάξις βούλῃ, ὅτι καὶ πολλὰς ψηφισθέντας τοὺς λόγους ἄνωθεν τις ἀναψηλαφᾶν δύναται, εἰ μὴτε ἀποφασίς ἐν τοῖς λόγοις τούτοις παρηκολούθησεν, μὴτε διάλυσιν γέγονε.

Ἀνατολίου. Ἡ ἐπιγραφή τοῦ τιτ. περὶ ψήφου πεπλανημένης. Ἡ πλάνη τῆς ψήφου, εἴτε ἐν ἐνί, εἴτε ἐν διαφόροις συναλλάγμασι γένηται, οὐ προκοίνει τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' ἀναψηλαφᾶται πολλὰς ἢ ψήφους, εἰ μὴ τὸ πρῶτον ἐκρίθη ἢ εἰς διάλυσιν ἠρτήθη. εἰ δὲ καὶ κατὰ πλάνην ψήφου ἰνδεβίτως τις ὁμολόγησεν, ἔχει κωνδικτικὸν ἢ ^{o)} λιβεραιόνα.

ἐπεὶ δὲ τούτο] † Ἀνάγνωθι βιβ. β. τοῦ κώδικος τιτ. ε. κεφ. α. καὶ τοῦ αὐτοῦ τιτ. κεφ. τέλ. ὅτι κατὰ πλάνην γενομένου ψηφισμῶς ἀνατρέπεται, εἰ μὴ ψήφους ἢ διάλυσιν γέγονε περὶ αὐτοῦ. [Sch. k. I. 816.]

κατὰ πλάνην ψήφου πιστεύσας χρεωστέον] Ἐρωτῶ. Ἄρα οὐκ καὶ ἐν ἐπερωτηθῆναι, διὰ τὴν τῆς ψήφου πλάνην δύναται τις βοηθεῖσθαι; τί γὰρ, ὅτι μεταξὺ ἡμῶν φιλονεκίας οὐσης, λόγον χρόνι περὶ ο. νομισμάτων, ἐγὼ κατὰ πλάνην ψήφου ἐνομιμα χρεωστέον σοι, καὶ μὴ ἔχω παραζημία καταβαλεῖν αὐτά, ἐπρωτηθῆναι σοι καταβαλεῖν ταῦτα, ἵνα ἀποστής τῆς κατ' ἐμοῦ ἐναγωγῆς· ἄρα, ἐπεὶ εἶδος ἐστὶ καὶ τοῦτο διάλυσιν τὸ ἐπερωτηθῆναι τινα δίδοναι ἕτην ποσότητα ἐπὶ διαλύσεως, καὶ οὕτως ἢ διατάξις βοηθεῖ μοι, παρέχουσά μοι τὸν κωνδικτικὸν εἰς ἀπαίτησιν λιβεραιότος ἦγον ἐλευθερίας; τὸ μὲν πλάτος τῶν ἡμῶν τῆς διατάξεως γενικῶς ἔχει, τὸν δὲ πλάνην τῆς ψήφου ἐπερωτηθέντα μὴ κεραιωσθημένα ὡς χρεωστούμενα δύνασθαι διὰ τὴν λιβεραιόνα κινεῖν. ἀλλ' ἵνα μὴ ἐναντίον ἐαυτῇ ποιήσωμεν τὴν διατάξιν διὰ τὴν πλάνην τῆς ψήφου, μὴ θεματίσης, ὅτι ἀπὸ διαλύσεως ἐπρωτηθῆσιν, ἢ μὴ ἐρρωστέον κατὰ πλάνην τῆς ψήφου. εἴν γὰρ τοῦτο θεματίσης, καὶ τῷ ἄλλῳ κανόνι μαχῇ τῷ λέγοντι, τὰ ἀπὸ διαλύσεως, κἂν ἰνδεβίτα εἴη, μὴδὲ καταβληθέντα ὑπεπειτεύεσθαι, μὴδὲ ἐν ἐπερωτησῆι κείμενα κωλύεσθαι ἀπαιτεῖσθαι, ὡς ἡ κγ'. τοῦ προλαβόντος τιτ. φησὶν διατ. ὑπόθου τοῖνον, ὅτι οὐδὲ ἀμφιβάλλων, οὐδὲ ψυχήν).

cendis. Admirabilis autem et piissima est huius constitutionis sanctio, quum novum quoddam ius ea introductum sit. Nam, ut tibi dixi, plures erant olim constitutiones, quibus contrarium statuebatur. Observa igitur speciem ea propositam, et tunc dicas, transactio nem valere, quum causa status iam agi coeperit, etsi pendente adhuc lite transactio inita sit. Nec mfrum est, si post litem contestatam dicam, transactionem valere, ante litis contestationem autem, eam irritam esse. Indistincte autem dicimus, de conditione servili vel adscriptitia, de qua non ambigitur, non licere transigere: transactio enim est debiti dubii compositio. Si vero ambigatur, an quis servus sit, vel adscriptitius, deque ea ambiguitate lis mota, et de lite transactum sit, tunc transactio ex hac constitutione valet.

LXI. Constitutio sancit ¹⁾, errorem calculi, sive ex uno contractu, sive ex pluribus debeatur, veritati non afferre praeiudicium: quia hoc ²⁾ saepe constitutum est, rationes etiam saepe cum aliquo computatas denuo retractare licere, nisi de his iudicatum sit, vel etiam transactio secuta sit. Sed et si per errorem calculi quis debere se existimans ³⁾ quantitatem quandam, quam revera non debebat, hanc se daturum stipulanti promiserit, potest per indebiti conditionem petere, ut a debito liberetur.

L. un. C. II. 5.

1) Constitutio sancit] Nota, etiam rationes saepe computatas, quas quis cum aliquo habuit, denuo retractari posse, si nec res iudicata, nec sententia secuta sit. Multi enim arbitrantur, eum, qui rationes sibi exhibitas semel acceperit, easque recte computatas esse putaverit, has retractare amplius non posse. Constitutio autem contrarium eloquitur, rationes quoque saepe computatas denuo retractari posse, si nec res iudicata nec transactio secuta sit.

Anatolii. Inscriptio tituli est: de errore calculi. Error calculi, sive ex uno, sive ex pluribus contractibus emerserit, veritati praeiudicium non affert, sed calculus saepius retractatur, nisi res iudicata sit, vel in transactionem deducta. Sed etsi quis per errorem calculi indebitum promiserit, conditionem habet vel liberationem.

2) quia hoc] Lege lib. 2. Codicis, tit. 5. cap. 1. et eiusdem tit. cap. ult. errore factam computationem retractari, nisi iudicatum sit, vel transactio facta.

3) per errorem calculi quis se debere existimans] Interrogatio. Num ergo et si quis stipulanti promiserit, propter errorem calculi ei succurri potest? Quid, si controversia inter nos exorta, verbi causa de centum aureis, ego per errorem calculi me tibi debere existimaverim, et quum eos statim solvere non possem, me tibi eos daturum promiserim, ut actioe adversus me abstineres: num, quia promissio certae quantitatis transactionis causa solvendae species quoque transactionis est, constitutio mihi succurrit, per conditionem ad liberationem consequendam? Textus constitutionis in genere dicit, eum, qui per errorem calculi indebitum tanquam debitum promisit, liberationis causa agere posse. Sed ne propter errorem calculi constitutionem sibi ipsi contradicere faciamus, noli fingere, ex transactionis causa te promississe, quae per errorem calculi non debebas. Nam si hoc posueris, alii regulae repugnans, quae dicit, quae transactionis causa, licet indebite, soluta fuerint, non repeti, et in stipulationem deducta peti posse, ut const. 23. praecedentis tit. dicitur. Pone igitur, nec dubitantem, nec animo

u) Fabr. λέγει δὲ τότε. v) Fabr. ὅτε. w) Fabr. κινήθῃ. x) Fabr. καὶ ἠρτημένης αὐτῆς ἔτι. y) Fabr. οὐδέ. z) Fabr. λέγει μὲν. a) Fabr. nil nisi αὐτὴν. b) λέγω αὐτὴν apud Fabr. deest. c) Fabr. εἰδιδαιρέτως. d) ἢ deest ap. Fabr. e) Fabr. ἀμφιβαλλομένης δίκης. f) Fabr. ἐστίν. g) Fabr. δέ. Καὶ αὐτὸ deest apud eum. h) τις deest apud Fabr. i) Sic Fabr. quod mihi melius videtur, quam ὅθεν, quod est in Cod. Coisl. k) Inde ab εἰ καὶ τις hoc caput est in Syn. p. 148. et 447. l) Syn. ψήφου. p. 148. Leuncl. in marg. ψήφου. m) Sic Cod. Coisl. et Syn. Fabr. κεραιωσθημένων. n) Sic Cod. Coisl. Fabr. et Syn. p. 447. δίκαιον λόγον. In Syn. p. 148. δίκαιον deest o) Sic Cod. Coisl. Malleum εἰς. p) Reliqua huius scholii desiderantur.

Τ Ω Ν Β Α Σ Ι Λ Ι Κ Ω Ν

BIBLION ΔΤΩΔΕΚΑΤΟΝ.

BASILICORUM

LIBER XII.

ΤΙΤΛΟΣ Α΄.

Περὶ κοινωνίας καὶ λύσεως αὐτῆς.

L. 1. α'. Παῦλος^{a)} Συνίσταται κοινωνία ἢ διηλεκτός, D. XVII. 2. τουτέστιν ἕως οὗ ζῶσιν, ἢ πρὸς καιρὸν, ἢ ἀπὸ καιροῦ, ἢ ὑπὸ^{b)} αἰρεσιν.

§. 1. Ἐν τῇ κοινωνίᾳ πάντων τῶν πραγμάτων^{c)} τὰ πράγματα παραχρῆμα τῶν συναλλασσότων πάντα^{d)} γίνεται κοινά.

περὶ κοινωνίας] † Τὴν κοινωνίαν οὖσαν ἐν τοῖς πράγμασι συνεχεσιάνη τῆς ἐαυτῶν ἡξίωσαν οἱ κόμοι προνοῖας. [Sch. *. II. 27.]

διηλεκτός] † Συνίσταται κοινωνία καὶ περιπετούως, τουτέστιν, ἕως οὗ ζῶσιν οἱ κοινωνοί. καὶ ἀδ τέμπους, ἢ ἄν μέρη βουλήσεως αὐτῶν, οἷον μέχρι δύο ἐνιαυτῶν. καὶ ἐξ τέμπος, οἷον μετὰ δύο ἔτη, ἢ^{e)} ὑπὸ αἰρεσιν¹⁾, οἷον αἰ νόμισ ἐξ ἀσία βένερεν, ἔση μου κοινωνός. ἡρῖκα δὲ κοινωνία συνίσταται τοτόρουμ βοροθουμ, τὰ τῶν κοινούτων πάντα πράγματα ἐνθῆως κοινὰ γίνεται. καὶ φησὶν ὁ Γάιος, εἰ καὶ μὴ γένηται ἰδικῶς τραδιτών, σιωπηρῶς ἐνεσι αὐτῷ τῷ συμφωνῶ τῆς κοινωνίας καὶ δοκεῖ ἕκαστος τῶν κοινῶν μέρος ἡμισυ ἢ τρίτον, δύο τυχόν ἢ τριῶν ὄντων κοινῶν, τῷ κοινῶν τραδιτεῖν^{e)} εἰ τινες δὲ ἀγωγὰ ἀρμόζουσι τοῖς κοινῶν, αὐτὰ μένουσι ἐπὶ σχήματος^{g)} ὅθεν ἀνγκαιὰ ἐκατέρωθεν ἢ εἰς μέρος ἐκχώρησις. [Sch. a. II. 27.]

Κυρίλλ. Κοινωνία συνίσταται καὶ ἄχρι τελευτῆς καὶ ἀπὸ χρόνου καὶ ὑπὸ αἰρεσιν. ἐν τῇ τοτόρουμ^{h)} βοροθουμ κοινωνία πάντα τὰ πράγματα κοινὰ γίνεται^{e)} σιωπηρῶν γὰρ ἔχει τραδιτόνια^{e)} αἰ δὲ ἀγωγὰ μένουσιν ἐπὶ σχήματος, διὸ χρεῖα ἐκχώρησεως. φέρεται δὲ εἰς αὐτὴν καὶ κληρονομία καὶ κληρονομία καὶ δωρεὰ καὶ ἐκάστη κτήσις.

Τοῦ Ἀνωνύμου. Καὶ ἐπὶ τῆς προικὸς φησὶν, ὅτι ἡ περιπέτουα ἔστιν ἢ αἰτία αὐτῆς, καὶ εὐχεταὶ ὁ διδοὺς αὐτὴν, σέμπερ εἶναι παρὰ τῷ ἀνδρὶ^{e)} ὅπερ προδήλως μέχρις τῆς ζωῆς τῶν γαμουμένων.

Τοῦ αὐτοῦ. Εἰ δὲ ληγατεῖν, συγγένειαν προσθεῖς καὶ τοῖς ἐξ αὐτῆς, εἰς τὸ διηλεκτόςⁱ⁾ ἐν περιπέτουμ, οὐδέποτε παύεται, ἕως ἂν τις τοῦ γένους ὑπολείπηται.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἢ δὲ περιπέτουα μίσθωσις διαβαίνει εἰς κληρονομίαν.

Στεφάνου ἐκ τῆς παραγραφῆς. Οὐτε γὰρ οἷον τε ἔστιν μετὰ τὴν αὐτῶν ἢ θατέρου αὐτῶν τελευτῆν κοινωνίαν συνίστασθαι, πλὴν εἰ μὴ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἢ δημοσίων τελῶν

TITULUS I.

De societate¹⁾ et solutione eius.

I. Paulus. Coitur societas vel in perpetuum²⁾, id est, quamdiu vivunt, vel ad tempus vel ex tempore vel sub conditione.

In societate omnium bonorum res contrahentium omnes statim fiunt communes.

1) de societate] Societatem in usu rerum frequentissimam curae suae leges dignatae sunt.

2) in perpetuum] Consistit societas et perpetuo, id est, quamdiu vivunt socii; et ad tempus vel quamdiu ipsi velint, verbi causa ad biennium; et ex tempore, ut post biennium; et sub conditione, veluti si navis ex Asia venerit, socius meus eris. Si vero societas omnium bonorum contrahitur, omnia sociorum bona continuo communicantur. Et ait Gaius, licet specialiter traditio non intervenerit, tacite tamen eam ipsi pacto societatis inesse, et quemlibet socium partem dimidiam vel tertiam, si duo forte vel tres socii sint, socio tradere videri. Si vero actiones quaedam sociis competant, haec in statu suo manent; itaque necesse est, ut pro parte actiones utrimque cedantur.

Cyrilli. Societas coitur et usque ad mortem, et ex tempore et sub conditione. In societate omnium bonorum omnes res communicantur: tacitam enim traditionem continet. Actiones vero in statu suo manent, quambobrem cessione opus est. In hanc autem societatem et hereditas, et legatum, et donatio, et quicquid adquisitum est, defertur.

Innominati. In dote quoque dicitur, perpetuam esse causam eius, et cupere eum, qui dotem dat, ut semper apud maritum sit: quod manifesto significat, quamdiu coniuges vivunt.

Eiusdem. Si vero quis legaverit aliquid cognatis in perpetuum, legatum tamdiu durat, quamdiu quis cognatorum superest.

Eiusdem. Locatio et conductio perpetua ad heredem transit.

Stephani ex adnotatione. Neque enim post eorum vel alterutrius eorum mortem societas coiri potest, nisi in societate urbanorum vel publicorum vectigalium hoc

Etiam in hoc libro eandem, quam priori secutus sum, scholiorum distinctionem adhibui, ut scholia prima manu in Cod. Coisl. scripta nullo peculiari signo notare, scholia secunda manu scripta stellula * significarem, scholiis denique e Fabroti editione subiectis signum crucis † praefigerem. a) ap. Fabr. deest. Habet Cod. Coisl. 152. Cap. 1. legitur in Syn. p. 148. b) Syn. ἀπό. c) πάντων τῶν πραγμάτων Cod. Coisl. 152. Omisit Fabrotus et Syn. Recte habet Codex. Nam in textu latino est: In societate omnium bonorum. d) Ita transposuit πάντα Cod. Coisl. 152. et Syn. Fabrotus habet supra ante τα πράγματα. e) ἢ deest in Cod. Coisl. 152. Fabr. habet, Non erat omittendum. f) Hactenus hoc Scholion habet Fabrot. Schol. a. T. II. p. 27. Reliqua sunt e Cod. Coisl. g) Cod. Coisl. 152. τουτόρουμ. h) Ita emendavi ὅ, quod in Cod. Coisl. 152. legitur. i) Cod. Coisl. 152. διηλεκτός. Mutandum erat.

τὸ αὐτὸ ἰδικῶς συμφωνήθη οὐκ) . . . ὁ προτελευταῖος τοιοῦτος ἦν, δὲ οὐ τὸ πᾶν ἐπράττετο τῆς κοινωνίας. Οὕτως ὁ Πομπόνιος φησὶν. τὸ οὖν διπρὸς οὕτω, ὡς εἶπον, νόσον, ἵνα μὴ ἐναντιωθῇ σοι τὸ κείμενον ἐν τῷ β'. διγ. τοῦ παροῦτος τίτλου. Ἄναιται μὲντοι οἱ κληρονομοὶ τῶν τελευταίων κοινωνῶν ὡς ἀπὸ κοινῆς διαθέσεως κοινωνῶν τὰ κληρονομία διοικήσαντες πράγματα κατέχεσθαι τῇ πρὸ νόμο, καὶ ὑπερῶν ἕκαστος αὐτῶν μετὰ τὴν τοῦ ἰδίου τεστατόρος τελευταίαν διάθεσιν.

β'. Ὡς σιωπηρῶς παραδιδόμενα¹⁾,

παραδιδόμενα] † Ἐν τῇ κοινωνίᾳ σιωπηρῶς παραδίδονται πάντα τὰ τῶν συναλλασσόντων πράγματα, πληρῶν τῶν χρησίων, φησί, τῶν αὐτοῖς προυπαρχόντων^{m)}. [Sch. b. II. 27.]

Stephani. Καὶ διὰ τῆς ἀρχαίας τοῦτο γὰρ ὁ Γάιος ἐν τῷ β'.ⁿ⁾ διχῶς δηλοῖ μεταφέρονται δὲ οὐκ εἰς ὁλόκληρον, ἀλλ' εἰς μέρος^{o)} οὐ δύναται γὰρ κοινωνία συνίστασθαι, τῆς δεσποτικῆς εἰς ὁλόκληρον πρὸς θάτερον μεταφερομένης πρὸς ἕτερον, ὡς ὁ Οὐλπιανὸς ἐν τῷ η'. βιβ. τιτ. τελευτ. διγ. ν'. φησὶν.

Stephani. Σημειώσαι, ὅτι ἐπὶ τῆς τουτόρουμ βοπόρουμ κοινωνίας ἡ οὐστάσις ταύτης σιωπηρῶν ἐν ἐαυτῇ τῆς ἀρχαίας ἐξεν δοκεῖ.

γ'. Παῦλος. Πλὴν τῶν χρησίων^{o)} τὰς γὰρ ἐπ' αὐτοῖς ἀγωγὰς ἀλλήλοις ἐκχωροῦσιν.

Ἐὰν^{p)} ῥητῶς πάντων τῶν πραγμάτων γένηται κοινωνία, καὶ κληρονομία^{q)} καὶ ληγάτι καὶ δωρεαὶ καὶ πᾶν κέρδος τῇ κοινότητι προσπορίζεται.

Ἐὰν συμφωνήσωμεν κοινὴν εἶναι τὴν ὡς εἰκὸς ἐρχομένην εἰς ἕνα ἡμῶν δικαίαν κληρονομίαν, οὐ περὶ τῆς ἐκ διαθήκης δοκοῦμεν λέγειν, ἀλλὰ περὶ τῆς νομίμου.

Ἡ^{r)} κατὰ δόλον καὶ ἀπάτην γενομένη^{s)} κοινωνία οὐκ ἐρρωταῖ· τούτοις γὰρ ἡ ἀγαθὴ πίστις ἐναντιοῦται.

χρησίων] Τοῦ αὐτοῦ^{l)}· εἶπον γὰρ σοι καὶ ἐν τοῖς φθᾶσσι, ὅτι ἀγωγή ὑπᾶρξαι ἐμπραξία προσώπων ἀνεκχώρησεως ἐπ' ἕτερον οὐ μεταδίδεται.

† Ἄ τινες ἀγωγὰς ἀμόξουσι τοῖς κοινωνοῖς, αὐτὰ μόνον ἐπὶ ἀρχαίας· ὁθεν ἀναγκασίαι ἐκατέρωθεν εἰς ἡμᾶς ἐκχωρησίν. Τούτοις, προνόμιον ἔχουσιν εἰς τὰ οἰκία χρεῖα ἐνάγειν, ὡς βούλονται. [Sch. c. II. 27.]

ῥητῶς] Stephani. Δεῖ γὰρ αὐτοῖς ἰδικῶς ἐκφανεῖν, ὅτι τουτόρουμ βοπόρουμ συνιστῶσι κοινωνίαν, καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς οὐσί συναλλάγμασι καὶ πράγμασι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐσομένων ἐκατέρωθεν αὐτῶν πραγμάτων κοινωνοῦσι, ὡς ὁ Οὐλπιανὸς ἐν τῷ ογ'. διγ. φησὶ· σημειώσαι, ὅτι ἐπὶ τῆς τουτόρουμ βοπόρουμ κοινωνίας πάντα τὰ καθ' οἰονδίρωτε τρόπον θάτερον τῶν κοινωνῶν διαφέροντα γίνεται κοινά, καὶ οὐ μόνον τὰ εὐρισκόμενα αὐτὰ κατὰ τὸν τῆς κοινωνίας καιρὸν; ἀλλὰ καὶ ὅσα ἂν ἐπιτηρηθῶνται, ἔνθα τοιοῦτον γένηται συμφωνῶν· αὐτὴ γὰρ ἐστὶν κυρίως τουτόρουμ βοπόρουμ κοινωνία. τοῦτο δὲ ἐξ fortuitis causis, ὡς ἡ κληρονομία καὶ τὸ ληγάτον καὶ ἡ παρὰ γινόμενη [δὲ]^{u)} δωρεὰ θάτερον τῶν κοινωνῶν γίνεται κοινῇ.

δικαίαν] Ἐναντιοφ. Ὅταν ἀπὸ ἰούστας κληρονομίας οἰονδίρωτε προσγένηται, κοινὸν ἐστὶ τοῦτο. ἐξητήθη, ποία ἐστὶν ἰούστα κληρονομία, πότερον ἢ ἐξ ἀδιαθέτου λεγίμιω δικαίω προσγινόμενη, ἢ ἢ ἀπὸ διαθήκης; καὶ μᾶλλον εἰς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίαν τοῦτο λέγομεν ἀνήκειν.

Κυρίλλ. Ἐπὶ τῆς κοινωνίας, ἵνα κατενεχθεῖσα ἰούστα κληρονομία ἐν αὐτῶν κοινῇ εἴη, περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου δοκοῦσι λέγειν.

ipsum nominatim convenerit, nec, qui prior vita decessit, talis erat, per quem omnia negotia societatis gerebantur. Haec ait Pomponius. Illud in perpetuum igitur, sic, uti dixi, intellige, ne tibi repugnare videatur, quod dig. 2. huius tit. positum est. Heredes tamen sociorum mortuorum quasi societatis novae contrahendae animo res hereditarias administrantes actione pro socio teneri possunt, eorum quoque nomine, quae quisque eorum post testatoris sui mortem gessit.

II. Quasi tacite traditae^{r)}.

L. 2. D. XVII. 2.

1) traditae] In societate tacite omnes res contractuentium traduntur, exceptis nominibus, quae autea eorum erant.

Stephani. Etiam citra traditionem: hoc enim Gaius dig. 2 docet. Transferuntur autem res non in solidum, sed pro parte: non potest enim societas coiri, dominio in solidum ab uno ad alterum translato, ut Ulpianus lib. 8. tit. ult. dig. 50. ait.

Stephani. Nota, societatis omnium bonorum incundae contractum tacitam traditionem continere videri.

III. Paulus. Exceptis nominibus^{r)}: nam actiones propterea competentes sibi invicem cedunt.

L. 3. D. XVII. 3.

Si nominatim²⁾ omnium bonorum societas coita sit, et hereditates, et legata et donationes et omne lucrum communioni acquiritur.

§. 1.

Si convenerit inter nos, ut, si qua forte iusta³⁾ hereditas alterutri nostrum obvenit, communis sit, non de hereditate testamento delata, sed de legitima loqui videmur.

§. 2.

Societas dolo malo⁴⁾ et fraude coita non valet: his enim bona fides contraria est.

§. 3.

1) nominibus] Eiusdem. Nam in praecedentibus tibi dixi, actionem, quae semel personae inhaeret, sine cessione ad alterum non transferri.

Actiones, quae sociis competunt, in suo statu manent: ideoque necesse est, ut eas invicem nobis cedamus. Hoc est, privilegium habent, ut eorum nomine, quae sibi debentur, agant, prout voluerint.

2) nominatim] Stephani. Specialiter enim eos eloqui oportet, se omnium bonorum societatem coire, et non solum contractus et res, quos quasve iam habent, sed etiam res, quas uterque eorum habiturus est, communicare, ut Ulpianus dig. 73. ait. Observa, in societate omnium bonorum omnia quaequaque ratione ad unum alterumve sociorum pertinentia communicari, et non solum ea, quae societatis contractae tempore eorum sunt, verum etiam quaelibet socius acquiratur sit, si tale quid convenit: haec enim proprie est societas omnium bonorum. Quae autem ex fortuitis causis obveniunt, ut hereditas et legatum et donatio, quae alterutri sociorum obvenit, communicantur.

3) iusta] Enantiophanis. Quando ex iusta hereditate cuilibet aliquid obvenit, hoc communicatur. Quaeretur, quatenam iusta esset hereditas, utrum quae ab intestato legitimo iure obvenit, an quae ex testamento? Et magis ad hereditatem ab intestato delatam hoc dicimus pertinere.

Cyrilli. Si qui pacti sint, ut iusta hereditas alterutri eorum delata communicaretur, de hereditate ab intestato loqui videntur.

k) Cod. Coisl. 152. habet lacunam. Supplendum videtur οὕτε, l) In Cod. Coisl. 152. signa capituli β'. et sequentis γ'. desiderantur, et verba capituli γ'. πληρῶν τῶν χρησίων in caput β'. transposita sunt; quae verba sequitur in Cod. Παῦλος. Malui retinere textum Fabroti Digestis ipsis melius respondentem. Legitur in Syn. p. 148. m) habet hoc schol. Fabr. II. 27. In Cod. Coisl. 152. deest. n) Cod. Coisl. 152. habet ζ'. o) Verba capituli 3. πληρῶν τῶν χρησίων cum cap. 2. iungit Syn. p. 148. Reliqua τὰς γὰρ — ἐκχωροῦμεν in Syn. desiderantur. p) §. 1. legitur in Syn. p. 149. q) Syn. κληρονομία. r) §. 3. cap. 3. est in Syn. p. 149. s) Syn. γινόμενη. t) h. e. Stephani. u) Illud δὲ habet Cod. Coisl. 152. sed putabam uncis includendum esse, cum, quomodo huc pertineat, non apparet.

Στεφάνου. Σημειώσαι, ὅτι ἰούσαν κληρονομίαν καλεῖ τὴν λεγιμίαν, οὐ μὴν τὴν ἀπὸ διαθήκης καταφερομένην τινὲ ἰούσαν γὰρ ἐστὶ ἡ νόμιμος, καὶ οὐχ ἢ ἡ γραφὴ τῆς διαθήκης χαρίζεται· ὥστε οὐκ οὐδὲ τὴν κοινάτοις καταφερομένην κληρονομίαν ἰούσαν δεῖ καλεῖν· ταύτην γὰρ οὐχ ὁ νόμος^{ν)}, ἀλλ' ὁ πραιτωρ χαρίζεται· μάλιστα ὅτι καὶ Παῦλος ἐνταῦθα φησὶν, ὅτι ἰούσαν κληρονομίαν δεῖ καλεῖν τὴν λεγιμίαν.

Τοῦ Ἀνωνύμου. Ἐν τῷ ρλ'. διγ. τοῦ ις'. τιτ. τοῦ ν'. βιβλ. λεγιμίον κληρονομίον λέγει καὶ τὸν ἀπὸ διαθήκης.

ὁ δὲ λόγος] Στεφάνου. Τὸς ἐχρήσατο ἐσθῆτα παρὰ τινος ἢ ἀργυρίου ἢ νομισμάτων· καὶ οὕτως τινὰ εὐπορον εἰδώς, ἐδέλεασε κοινωρεῖν αὐτῷ, βουλόμενος κακῶς τοῖς αὐτοῦ χρησασθαι πράγμασι.

† Τῆ κοινωρία, τῆ μετὰ δόλου γενομένη ἐναντιοῦται ὁ νόμος, καὶ διὰ τοῦτο τῷ δικαίῳ οὐκ ἐξορῶται. [Sch. d. II. 27.

I. 4. δ'. Μοδεστίνου^{ν)}. Συνίσταται κοινωρία πράγματι
D. XVII. 2. καὶ^{*)} ῥήματι καὶ δι' ἀγγέλου, καὶ διαλύεται ἀπαγορεύσει, θανάτῳ, καταστάσεως ἐναλλαγῆ καὶ ἄπορίᾳ.

συνίσταται] Τοῦ Ἀνωνύμου. Ὁ Μοδεστίνος διδάσκει διὰ βραχέων τρόπον συστάσεως τῆς κοινωρίας. λέγει γὰρ αὐτῆ συνίστασθαι ῥε, βεβήσι, πὲρ νουτίου^{γ)}. ῥε, τοιῦτον, ὅτε αὐτὰ τὰ πράγματα συνειρηθῆ, οὐδὲν ἡμῶν περὶ τούτων διαλεχθῆντων. τυχὸν γὰρ γνωρίμον ἢ ἑκατέρῳ τούτων, ὅτι ἑκαστός βουλεῖται συστήσασθαι κοινωρίαν. βεβήσι, ἦνκα εἰπομεν, ἐσόμεθα κοινωροί. πὲρ νουτίου, ὅτε διὰ μεσίτου τινὸς ἀλλήλοις τοῦτο δηλώσομεν. Διαλύεται ἡ κοινωρία ἀπαγορεύσει, τελειῇ, κάπιτις δεμνοντίονι, τῆ μεγάλῃ ἢ μέσῃ δηλονότι. Καὶ ὁ Οὐλπιανὸς περὶ συστάσεως κοινωρίας διαλέγεται. λέγει γὰρ συνίστασθαι τὰς κοινωρίας εἴτε τοιούτου βοπόρου ἢ πραγματείας τινος, οἷον ἀνδραποδῶν, δημοσίων τελεσμάτων^{ζ)}, [ἢ ἐνός πράγματος] οἷον ἐπὶ τῆς οἰκίᾳ ἢ ἐπὶ τῷδε τῷ ἀγρῷ. Συνίσταται δὲ ἐρρωμένως ἡ κοινωρία καὶ μετὰ ἡττόνων τῶν οὐκ ἔχοντων ἰσομερῆ^{η)} περιουσίαν. ὡς ἐπὶ τὸ πλείον γὰρ ὁ ἡττόν τι ἄπορος ἀναπληροῖ τὸ ἐλλείπον διὰ τῆς οἰκίᾳ σπουδῆς.

Κυρίλλ. Κοινωρία συνίσταται πράγματι, ῥήματι καὶ δι' ἀγγέλου. Ἀναίται θανάτῳ κάπιτις δεμνοντίονε, ἐκστάσει καὶ ἐνδείᾳ. Κοινωρία συνίσταται καὶ τοιούτου βοπόρου καὶ ἐνός πράγματος, καὶ μετὰ καὶ ἀπορου καὶ εὐπορωτέρου. δωρεῆς δὲ χάριτι οὐ συνίσταται.

πράγματι] Στεφ. Ἐνθα τυχὸν αὐτὰ τὰ πράγματα συνειρηθῆναι τινε ἐπὶ τῷ κοινωρησῶν, μηδὲν περὶ τούτου διαλεχθῆντες ἀλλήλοις.

καταστάσεως ἐναλλαγῆ] Στεφάνου. Τῆ μεγάλῃ νόσον καὶ τῆ μέσῃ κάπιτις δεμνοντίονι· μικρὰ γὰρ κάπιτις δεμνοντίονι οὐ φθίρει τὴν κοινωρίαν, ὡς ἐστὶ μαθεῖν ἐξ ὧν ὁ Οὐλπιανὸς ἐν τῷ νη'. διγ. φησὶν καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῷ ες'.

ἀπορίᾳ] Τοῦ αὐτοῦ. Τῆ ἐνδείᾳ τε ὡς ἐκάτερον ἢ δεμνῶσι. ἄνεται γὰρ καὶ οὕτως ἡ κοινωρία, ὡς μαθεῖν ἐν τοῖς ἐφεξῆς. βλέπε δὲ, πῶς ἔχει τὸ ῥητὸν τῆ ἐνδείᾳ καὶ οὐ τῆ πενίᾳ· ἐνδείᾳ μὲν γὰρ ἐστὶν ὁ μηδὲ ἔχων καθάπαξ, πένης δὲ, ὁ ἔχων μὲν οὐσίαν, ἡττονα δὲ τῶν ν'. νομισμάτων, ὡς καὶ Ἱερογενῆς^{β)} ἐν τῷ μη'. τῶν διγ. βιβλ. τιτ. β'. διγ. ια'. φησὶν. βλέπε δὲ, ὅτι ἀπροσδιορίστως περὶ πώσης κοινωρίας φησὶν. Ἀναίται γὰρ, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς τοιούτου βοπόρου κοινωρίας τὸν ἑνα μόνον τῶν κοινωρῶν περιλίπτειν^{γ)}, μηκέτι δὲ καὶ τὸν ἕτερον. ὁ γὰρ κοινωρὸς οὐ δύναται τὰς ἐξ οἰκίᾳ ἀμαρτημάτων προστιθεμένους αὐτῷ ζημίαις ἀναγκάζειν τὸν κοινωρῶν αὐτοῦ γινώσκων· οἷσας δὲ, ὅτι ἀπὸ δόλου καὶ ὀφθελμίας ὁ κοινωρὸς ἐνδύνεται τῷ κοινωρῷ. καὶ σημειώσαι, τὸν ἑνα τῶν κοινωρῶν ἔχοντα τριακοσίων νομισμάτων οὐσίαν οὕτω κακῶς κατὰ δόλον ἢ θάδνημιαν δοθῆναι τὴν κοινωρίαν, ὥστε αὐτὸν ὑπερὰ τὰ τριακοσία νομισματα ὀφείλειεν τῷ κοινωρῷ. πρὸς δὲ τοῦτοις μὴ νομίζε, ὅτι ἐπὶ τῆς τοιούτου βοπόρου κοινωρίας πᾶσα ζημία θάτερον προσγενομένη κοινῆ ἐστίν· ῥητὰ γὰρ δικαίως διαπραγματὰ γενομένα πρὸς θάτερον τῶν κοινωρῶν λογίζεται τῷ κοινωρῷ, οἷον, εἰ δύο ὄντων κληρονομίαν καὶ τοιούτου βοπόρου κοινωρῶν θάτερος αὐτῶν στρατηγῆρας ἐπέφυλε τῆ

Stephani. Nota, iustam hereditatem vocari legitimam, non etiam testamento alicui delatam. Iusta enim est legitima hereditas, non ea, quam scriptura testamenti largitur. Itaque nec ea hereditas, quae cognatis deferretur, iusta vocari debet: hanc enim non lex, sed Praetor largitur: praecipue quia et Paulus hoc loco dicit, iustam hereditatem vocari debere legitimam.

Anonym. In libro 50. tit. 16. dig. 130. legitimum heredem vocat etiam heredem ex testamento.

4) dolo malo] Stephani. Quidam vestimenta, vel argentum, vel nummos ab aliquo commodata accepit: et quum eum locupletem esse sciret, allexit eum ad societatem secum ineundam, male rebus eius uti volens.

Nam societati, quae dolo malo coita est, ius adversatur, et ideo ipso iure non valet.

IV. Modestinus. Coitur¹⁾ societas et re²⁾, et verbis, et per nuntium, et dissolvitur renuntiatione, morte, capitis deminutione³⁾, et egestate⁴⁾.

1) coitur] Innominati. Modestinus breviter modum societatis contrahendae exponit. Ait enim, eam coiri re, verbis, per nuntium. Re, id est, quando ipsae res collatae sunt, quum nihil de his elocuti sumus. Fortasse enim notum erat utrique, quemque societatem contrahere velle. Verbis, quando diximus, nos socios esse futuros. Per nuntium, quando per personam interpositam hoc nobis invicem indicavimus. Societas dissolvitur renuntiatione, morte, capitis deminutione, maxima scilicet et media. Etiam Ulpianus de contrahenda societate disserit. Ait enim, societates contrahi vel universorum bonorum, sive negotiationis alicuius, verbi causa, mancipiorum, publicorum vectigalium [sive unius rei], ut in certa domo vel in certo fundo. Societas valide contrahitur et inter eos, qui non sunt aquis facultatibus. Plerumque enim pauperior, quod deest, opera sua supplet.

Cyriilli. Societas contrahitur re, verbis et per nuntium. Solvitur morte, capitis deminutione, cessione bonorum et egestate. Societas contrahitur et universorum bonorum, et unius rei, et inter pauperem et locupletiorum. Donationis autem causa non contrahitur.

2) re] Steph. Quum scilicet quidam res ipsas conferunt, ut societatem contrahant, nihil de eo invicem disserentes.

3) capitis deminutione] Stephani. Maximam intellige et mediam capitis deminutionem. Nam capitis deminutio minima societatem non solvit, ut disci potest ex his, quae Ulpianus dig. 58. et Paulus dig. 65. ait.

4) egestate] Eiusdem. Egestate quoque vel bonorum publicatione: nam hoc quoque modo societas solvitur, ut ex sequentibus discis. Nota autem, textum habere, egestate, non autem paupertate. Egenus enim est, qui nihil prorsus habet, pauper autem, qui patrimonium quidem habet, sed infra quinquaginta aureos, ut et Hermogenes lib. 48. Digestorum tit. 2. dig. 11. ait. Nota, indistincte de omni societate sermonem esse. Fieri enim potest, ut et in societate omnium bonorum alter tantum socius damnum incurrat, alter non incurrat. Socius enim socium suum cogere non potest, ut damnum sibi ex delictis suis illatum agnoscat. Scis autem, ex dolo et negligentia socium socio teneri. Et nota, alterum sociorum, qui trecentorum aureorum patrimonium habebat, tam male dolo vel negligentia in societate se gessisse, ut ultra trecentos aureos socio deberet. Praeterea noli putare, in societate omnium bonorum omne damnum alterutri illatum communicari: nam certae impensae, quae specialiter ab altero sociorum erogatae sunt, a socio ferendae sunt, verbi causa, si ex duobus heredibus iisdemque sociis omnium bonorum alter

^{ν)} Ita recte coniecit frater legendum esse pro νόμιμος, quod habet Cod. Coisl. 152. ^{ω)} Deest apud Fabr. Cap. 4. in Syn. legitur p. 149. ^{χ)} Deest in Cod. Coisl. 152. Habet Fabr. et Syn. ^{γ)} in Cod. Coisl. 152. ^{δ)} *γενομένην*. ^{ε)} Videtur desse ἢ ἐνός πράγματος, quod, quum lacunam in Cod. non viderem, uncis inclusi. ^{α)} Cod. Coisl. *ἰσομέρου*. Aut legendum ἰσομερῆ, aut ἐξ ἰσοῦ μέρους. ^{β)} Ita Cod. Coisl. 152. Ceterum locus laudatus in edit. nostris est L. 10. D. 48. 2. ^{γ)} Deesse videtur aliquid, fortasse *ζημίαις*, vel simile quid.